

Nederlandse Fotomuseum

Jaarverslag 2019

Colofon

Redactie:

Olav van den Brekel, Lobke Broos, Saskia Cornelissen,
Annemarie van den Eijkel, Loes van Harrevelt,
Lénia Oliveira Fernandes, Henriëtte Verdonk,
Stefanie de Vries, Mario van den Winkel

Eindredactie:

Birgit Donker, Annemarie van den Eijkel,
Catelien van der Hoeven

Beeldredactie:

Annemarie van den Eijkel

Ontwerp: Kummer & Herrman

Druk: Tuijtel

Oplage: 500

Inhoudsopgave

Deel 1 Bestuursverslag	P4–48
Voorwoord	P4
1. Collectie: nationaal fotografisch erfgoed van ons allemaal	P8
2. Publieksbereik	P17
3. Tentoonstellingen	P25
4. Communicatie	P34
5. Partners en financiers	P38
6. Development	P40
7. Bedrijfsvoering	P42
Deel 2 Verslag Raad van Toezicht	P49–51
Deel 3 Bijlagen	P52–55

Voorwoord

Het jaar 2019 was een bijzonder jaar voor het Nederlands Fotomuseum. We haalden voor het eerst de grens van 100.000 bezoekers. Een record dat in de eerste plaats te danken is aan de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur*. Met die toestroom van mensen zijn we uiteraard diep gelukkig. Het is heerlijk te zien dat zoveel mensen van foto's genieten en de moeite nemen ons museum te bezoeken. Ook al omdat het toont dat het publiek het waardeert dat we in ons beleid het accent hebben verlegd naar fotografie uit Nederland.

Naast het reguliere bezoek, kwamen veel mensen op werkbezoek. Ik noem er een paar: Koningin Máxima, de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, politici uit de Tweede Kamer, gemeenteraadsleden en vakgenoten uit het buitenland. Stuk voor stuk waren ze onder de indruk van de Collectie, van ons restauratieatelier, ons digitalisering-satelier en van de kennis en de toewijding van de medewerkers.

Een van die bezoekers zei iets wat me trof. 'Dit museum is eigenlijk een kampvuur. Een kampvuur waar verhalen verteld worden.' En dat is zo waar. De foto's die we hier in ons depot zo zorgvuldig bewaren, bij 3, 13 en 18 graden Celsius en in een luchtvochtigheid van 33 procent, willen we niet achter gesloten deuren houden. De foto's vertellen immers visuele verhalen die ertoe doen; die van belang zijn voor ons allemaal. En precies dát willen we laten zien in onze tentoonstellingen, zoals *Sterke verhalen uit de rijke Collectie van het Nederlands Fotomuseum*, die we vanaf half november 2019 tonen.

Het jaar 2019 was ook een bijzonder jaar, omdat we voor het eerst sinds jaren weer eigentijdse verhalen hebben kunnen aankopen. Dankzij de Collectors Council, met private donateurs, konden we werk verwerven van Anaïs López, Charlotte Dumas en Paulien Oltheten. Het Mondriaan Fonds beloonde vervolgens ons geactualiseerde Collectie-beleidsplan met een bijdrage van 100.000 euro voor twee jaar. In 2020 kunnen we dus nog meer aanwinsten verwerven en dat is cruciaal om de Collectie actueel te houden.

We mochten ons ontfermen over twee nieuwe archieven; dat van Johan van der Keuken, visionair op het gebied van film én fotografie, en het archief van Jacqueline Hassink die ongreepbare structuren wist te vangen in foto's, zoals economische macht en de grote invloed van sociale media.

We hebben het jaar 2019 aangegrepen om stappen te zetten op het gebied van meerstemmigheid. Onder andere door de Collectie opnieuw te bevragen. In de 170 archieven die we beheren zitten immers ook de stemmen van bijvoorbeeld Robert Soublette, toonaangevend fotograaf uit Curaçao, en Augusta Curiel die eveneens honderd jaar geleden furor maakte maar dan in Suriname. Zij zullen vanaf dit najaar te zien zijn in de *Eregalerij van de Nederlandse fotografie*; een selectie van honderd werken met iconische waarde die samen het verhaal vertellen van ruim 180 jaar fotogeschiedenis in Nederland.

Opening Lust for Life, 24 mei 2019 © Fred Ernst

Wethouder Said Kasmi en Birgit Donker ontvangen 100.000ste bezoeker, een studente van de Fotovakhschool © Fred Ernst

De Collectie wordt ook meerstemmiger door ervoor te zorgen dat bij de keuze voor nieuwe archieven diverse perspectieven worden meegenomen. Fotograaf en curator Sara Blokland is daarom vorig jaar toegetreden tot de commissie die bepaalt welke archieven we toevoegen aan de Collectie. Er is verder een curator aangetrokken die specialist is op het gebied meerstemmigheid, zodat verschillende perspectieven worden meegenomen in onze programmering. Aan dat laatste draagt ook onze nieuwe programmeur bij die activiteiten als debatten organiseert. Opdat behalve ons personeel, ook ons publiek nog diverser wordt.

Behalve bezoek aan onze tentoonstellingen en debatten bereikten we het afgelopen jaar velen met onze educatieprogramma's en via sociale media. In plaats van over 'bezoek', spreken we voortaan van 'publieksbereik'. We zijn in 2019 projecten gestart met verschillende scholen op het gebied van visuele geletterdheid. Op sociale media hebben we ons bereik verhoogd naar 4,5 miljoen. We hebben InstaNovels ontwikkeld met het Rotterdamse bureau IN10 en een app die in de tentoonstelling extra verhalen mogelijk maakt.

Het jaar 2019 was verder een jaar waarin we een actieve lobby voerden in Den Haag om extra middelen te krijgen voor het beheer en behoud van de Collectie. Een lobby die werd beloond met de toezegging van de minister dat er structureel 1,5 miljoen euro extra bijkomt voor erfgoedbeheer vanaf 2021.

Begin 2020 dienden we bij de gemeente Rotterdam een meerjarenplan in, waaruit blijkt dat ook vanuit de gemeente extra investering nodig is. Opdat we ook in de toekomst volop kunnen inzetten op educatie in de stad en we de Wereldcollectie (uit het Wereldmuseum) verder kunnen ontsluiten. Het Nederlands Fotomuseum is immers een nationaal museum, met internationale uitstraling, stevig verankerd in Rotterdam.

In 2020 gaan we de focus op fotografie uit Nederland verder kracht bijzetten met de *Eregalerij van de Nederlandse fotografie*. Er komt een passend educatieprogramma bij en we zetten onze programmering voort met debatten, interviews en discussie over fotografie en al die onderwerpen die fotografen aan de orde stellen. Dit alles is niet mogelijk zonder een kundig team, dat zich inzet voor het museum. Van digitalisering tot depotbeheer en van exposities maken tot fotoverkoop. Het team van het Nederlands Fotomuseum is klein, maar dankzij de kennis en toewijding van onze collega's bereiken we veel.

Bij dit alles hebben we voortdurend voor ogen dat het Nederlands Fotomuseum er is van ons allemaal, vóór ons allemaal. We willen de Collectie bewaken en ruimhartig delen en zo de samenleving verrijken met visuele verhalen die ertoe doen.

Birgit Donker, Directeur-bestuurder

Addendum bij het voorwoord

Dit jaarverslag en de bijbehorende jaarrekening zijn samengesteld voordat de coronacrisis toesloeg. De gevolgen van die crisis zullen in 2020 en daarna ook voor het Nederlands Fotomuseum merkbaar zijn; in welke mate, dat is nog ongewis. Wat blijft staan is dat 2019 een uitzonderlijk goed jaar was voor het museum – zowel wat betreft de bezoekers als de financiën. Het museum had half maart 2020 dan ook voldoende liquiditeit om de eerste klap van de coronacrisis op te vangen en het bezoekersaantal lag op dat moment voor op de begroting.

Er was vooruitzicht op weer een goed jaar. De coronacrisis en de gedwongen sluiting komen op een moment dat het museum er weliswaar veel beter voorstaat dan een jaar eerder, toen het nog een negatief eigen vermogen had, maar nog geen weerstandsvermogen heeft. Het aantal fysieke bezoekers zal in 2020 zeker minder zijn dan begroot; het museum doet er echter alles aan om via digitale kanalen zijn visuele verhalen te blijven verspreiden en zo aan zijn taak te voldoen.

Het bestuur heeft de acute situatie onmiddellijk onderkend en maatregelen genomen om deze het hoofd te bieden. Het museum is gesloten, medewerkers gingen vanuit huis werken, er is een museumwacht ingesteld, het crisisteam doet zijn werk. Samen met het crisisteam zijn direct acties ondernomen: de regeling voor doorbetaling van de lonen is bij het ministerie van SZW ingediend. Alle vintages en andere onvervangbare fotowerken zijn uit de tentoonstellingen gehaald en in het depot veiliggesteld.

Onmiddellijk zijn de exploitatie en liquiditeit voor 2020 en 2021 op de nieuwe situatie bijgesteld. Hierbij is uitgegaan van het opschorten voor drie maanden van alle activiteiten. Deze herziene cijfers laten zien dat de exploitatie van 2020 en 2021 fors te lijden zal hebben, maar dat – dankzij het uitzonderlijke goede jaar 2019 en de bijdrage uit de coronaregeling van het ministerie van SZW in 2020 – zoals het er nu naar uitziet de liquiditeit voldoende is om in 2020 aan de betalingsverplichtingen te voldoen.

Het museum beraadt zich op ingrijpende maatregelen als de sluiting langer duurt dan drie maanden.

Birgit Donker, 23 maart 2020

Koningin Máxima op werkbezoek in het Nederlands Fotomuseum, 2 april 2019 © Fred Ernst

1. Collectie: Nationaal fotografisch erfgoed van ons allemaal

---

Het museum beheert 170 archieven, bestaande uit 5.612.600 objecten.

Het museum verstrekte 701 bruiklenen aan 12 nationale en internationale instellingen.

Er zijn 38 aanwinsten verworven, bestaande uit 45.000 objecten.

Er zijn drie fotoseries aangekocht.

44.965 objecten zijn geregistreerd.

Het Nederlands Fotomuseum onderscheidt zich van de andere Nederlandse fotografiemusea door zijn rijke Collectie van het Nederlands visuele erfgoed. Ruim 5,5 miljoen beelden – van de oudste uit 1842, een portret van een vrouw gemaakt door onbekende maker, tot een hedendaagse werk *De Migrant* van Anaïs López dat in 2019 is aangekocht.

In ons Collectiebeleid kiezen we voor fotografen met een eigen signatuur, die de wereld bevragen en met hun beeld het moment pakken dat boven het eendimensionale uitstijgt en zo de kijker raken. Daarbij gaat het in de eerste plaats om de visie die in het beeld besloten ligt en daarna om de esthetiek. We willen onze unieke Collectie een afspiegeling laten vormen van Nederlandse fotografie. Daartoe verzamelen, registreren, restaureren en beheren we die met grote zorg en innovatieve technieken.

Dagelijks zorgt de afdeling Collectie voor het behoud en beheer van alle objecten uit deze rijke Collectie. Fotografie is zeer gevoelig materiaal, waardoor de vergankelijkheid altijd op de loer ligt. Door onze conservatoren, restauratoren en depotbeheerder wordt continu gewerkt aan de conditie van de objecten, zodat het fotografisch erfgoed ook voor de toekomst bewaard blijft.

Het ontsluiten van de Collectie is van groot belang, zodat de fotografie ook daadwerkelijk aan het publiek getoond kan worden. Ons team van registratoren voorzien objecten van een beschrijving. Ons digitaliseringsatelier zorgt voor het digitaliseren van de Collectie. Op dit moment is dertien procent van onze Collectie geregistreerd en vier procent gedigitaliseerd. Ruim 700.000 beelden zijn in onze online beeldbank te raadplegen voor het publiek.

Circa 9.600 beelden zijn gescand en/of bewerkt.

709.327 beelden zijn te raadplegen via onze online beeldbank.

In totaal zijn er ruim 6.130 objecten geconserveerd, waarvan 3.300 objecten uit eigen Collectie, 2.000 voor bruiklenen en tentoonstellingen, 170 voor fotobestellingen en 830 voor derden.

Er zijn circa 200 beeldbestellingen en 100 foto's verkocht via de webshop.

Het museum wil op het gebied van registratie en digitalisering een grote inhaalslag maken en streeft ernaar om zowel de registratie- als de digitaliseringsgraad naar 25 procent te brengen. Om deze ambitie te kunnen realiseren heeft het museum afgelopen jaar een Actieplan Collectie opgesteld, waarin nauwkeurig wordt omschreven hoe de organisatie dit zal aanpakken en welke extra middelen hiervoor nodig zijn. Het Actieplan Collectie is aangeboden aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de urgentie en noodzaak van de inhaalslag worden op ministerieel niveau erkend. Daartoe heeft de minister besloten om vanaf 2021 structureel meer subsidie vrij te maken voor het museum, waarmee de eerste stappen naar een betere ontsluiting van de Collectie gezet kunnen worden. In 2020 zal het museum werken aan een werkplan hoe het extra budget in te zetten.

Aanwinsten en aankopen houden onze Collectie levendig en actueel. Met grote zorg en nauwkeurigheid worden door ons hoofd Collectie archieven en fotoseries van relevante fotografen uit Nederland geselecteerd die bepalend zijn voor de ontwikkeling van fotografie uit Nederland, toen en nu. Criteria voor de selectie zijn naast kwaliteit onder andere het opvullen van hiaten in de Collectie en zorgen dat de Collectie een goede afspiegeling vormt van de Nederlandse samenleving.

Van bijna alle 170 archieven beheert het museum ook de auteursrechten. Derden kunnen bij het museum terecht voor aanvragen voor gebruik van foto's in media, boeken, reclames, particulier gebruik etc. De vergoeding van het gebruik wordt deels afgedragen aan de fotograaf of de erfgenamen in kwestie, waarmee het museum duidelijk maakt dat wij staan voor auteursrechten.

Dat onze Collectie en ons Collectiebeheerbeleid voor derden een bron van inspiratie is, blijkt uit het feit dat in 2019 tientallen vakgenoten op werkbezoek kwamen. Een rondleiding door het depot, een bezoek aan het restauratieatelier en digitaliseringsatelier en het uitwisselen van kennis waren vaste onderdelen van deze bezoeken. We ontvingen onder meer collega's van Fotostiftung Schweiz, Fotomuseum Winterthur, National Museum Warschau en een adviescommissie van het Duitse ministerie van Cultuur.

Bijzondere projecten

Captions for Cas: Crowdsourcing project groot succes

Cas Oorthuys (1908-1975) is een van Nederlands invloedrijkste fotografen. Als geen andere fotograaf in de periode van de wederopbouw heeft hij uitdrukking gegeven aan het groeiende zelfbewustzijn van de Nederlanders. Zijn enorme productiviteit resulteerde in een van de meest omvangrijke Nederlandse fotoarchieven, die het Nederlands Fotomuseum in beheer heeft. Het archief bestaat uit circa 440.000 negatieven. Van alle negatieven heeft Oorthuys een contactafdruk van 6 bij 6 cm gemaakt en op thema gearciveerd in zijn contactalbums. Dit maakt zijn archief zeer goed doorzoekbaar.

Tot 2018 was slechts een klein deel van het archief van Oorthuys gedigitaliseerd en beschreven. De hoge fotografische kwaliteit van zijn werk en de rijkdom aan historische gebeurtenissen die in het archief zijn terug te vinden, deed het museum besluiten het complete archief publiek toegankelijk te maken door alle contactvellen met daarop de foto's te digitaliseren. Voor het beschrijven van de 34.604 contactvellen heeft het museum het Nederlandse publiek opgeroepen mee te helpen.

Sinds 1 mei 2018 staan alle contactbladen van Cas Oorthuys online op het crowdsourcing-platform www.velehanden.nl. Onder de titel *Captions for Cas* kan iedereen meewerken alle contactvellen van een beschrijving te voorzien. Dit is de eerste keer dat het museum middels online crowdsourcing actief kennis van het publiek betreft bij het ontsluiten van zijn Collectie. En met succes. Eind 2019 werkten 841 deelnemers mee en waren van de 34.604 contactvellen er 21.336 beschreven. Ruim 15.000 contactvellen zijn al te raadplegen in de online beeldbank van het museum, waaronder de duizenden foto's die Oorthuys door de jaren heen in Amsterdam en Rotterdam heeft gemaakt. Ook onderwerpen als Zeeuwse klederdracht, beeldende kunst, scheepvaart en bedrijfsreportages, zoals voor scheepswerf NDSM en bouwbedrijf IBC, zijn al online te vinden.

Het komende jaar is nog veel werk te verzetten. Vooral de buitenlandse reportages wachten nog op een beschrijving. Voor het traceren van locaties en het benoemen van pleinen en gebouwen in Europa en daarbuiten zoekt het Fotomuseum nog enthousiaste en bereisde deelnemers. Aanmelden kan via www.velehanden.nl.

De verwachting is dat eind 2020 alle contactvellen door de crowd zijn omschreven.

Linked Open Data

De huidige online systemen maken het mogelijk om verschillende collecties in Nederland en ver daarbuiten met elkaar te verbinden. Door online deze verbindingen te leggen kunnen er dwarsverbanden gelegd worden en nieuwe inzichten ontstaan: collecties als inspiratie voor kunstenaars en informatiebron voor onderzoekers wordt met Linked Open Data beter dan ooit tevoren. Om tussen de verschillende collectie-instellingen data te kunnen uitwisselen is het essentieel dat dezelfde termen en velden worden gebruikt. Hiervoor zijn in 2019 de eerste stappen gezet met een onderzoek naar het in kaart brengen van het proces om tot een standaardisering van datasystemen te komen. Begin 2020 verschijnt een rapport waarin aanbevelingen worden gedaan. De eerste stap zal zijn het in gebruik nemen van een goede trefwoordenlijst (thesaurus). De keuze is hierbij gevallen op de Arts and Architecture Thesaurus (AAT). De AAT wordt onderhouden door het RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis. In 2020 zal het museum een start maken met het doorvoeren van de AAT. Daarna worden vervolgstappen gezet om de Collectie aan te bieden als Linked Open Data.

Publicatie Lust for Life

In 2019 verscheen bij de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur* een gelijknamige publicatie in twee talen (Nederlands en Engels). Dit omvangrijke fotoboek is een tastbaar symbool van de afronding van het grootste fotorestauratieproject uit de Nederlandse geschiedenis: de ruim 42.000 kleurenfoto's van Ed van der Elsken zijn van schimmel ontdaan en zo gered van de ondergang.

In het boek komen alle resultaten van het project samen: een ruime selectie van kleurenfoto's – waaronder een tiental nooit eerder gepubliceerde foto's – scherper en kleurrijker dan ooit, een essay van curator Frits Gierstberg die het kleurenoeuvere van Ed van der Elsken vanuit een hedendaags perspectief belicht en een verslag van restaurator Katrin Pietsch die het complete restauratieproject heeft ingericht en begeleid. De publicatie is vormgegeven door Kummer & Herrman en uitgegeven door Lecturis.

Aanwinsten

In 2019 verwierf het museum 38 aanwinsten, bestaande uit 45.000 objecten.

Restauratoren, registratoren en de depotbeheerder werken samen in het conserveringsatelier aan het ompakken en registreren van de aanwinsten die binnenkomen. Een aanwinst kan een compleet negatievenarchief of één afdruk zijn, en alles daartussenin. De aanwinst komt binnen in bijvoorbeeld een verhuisdoos of gewikkeld in bubbeltjesplastic en wordt, tot deze wordt verwerkt, geplaatst in het zogenaamde quarantainedepot. Op de zogenaamde aanwinstendagen tellen en beschrijven de medewerkers de aanwinst, vindt een conditiecontrole plaats en wordt er omgepakt naar archiefdozen. De nieuwe doos krijgt een barcode en definitieve standplaats in het juiste depot. In de depotdatabase in FileMakerPro wordt standplaats opgenomen en wordt elke doos van de aanwinst beschreven: inhoudelijke informatie, materiaal, conditie en soort verpakking. Zo is de aanwinst goed te vinden en globaal (op doosniveau) toegankelijk. De gegevens die we vastleggen zijn belangrijk voor het plannen van vervolgwerkzaamheden op het gebied van registratie, digitalisering en conservering.

Het streven is de aanwinstenverwerking voor het lopende jaar bij te houden; dat is in 2019 zo goed als gelukt. Helaas is er door samenloop van omstandigheden sinds 2007 een achterstand ontstaan in het verwerken van aanwinsten. We streven ernaar, om naast het bijhouden van de aanwinsten uit het lopende jaar, ook te werken aan deze achterstallige aanwinsten. Op dit moment is echter te weinig capaciteit om deze inhaalslag te maken.

Schenkeningen

In de vorm van schenkingen kwamen er twee archieven bij; het archief van Jacqueline Hassink en dat van Johan van der Keuken. Twee fotografen die behoren tot de top van de Nederlandse fotografie. Naast de verwerving van deze twee nieuwe archieven, werden er in de vorm van schenkingen aanvullingen gedaan op archieven en Collecties die het museum al langer in beheer heeft. Dit betrof onder meer werk van Céline van Balen, Martien Coppens, Mieke Douw, Ed van der Elsken, Chas Gerretsen, Paul Julien, Koen Lenarts, Lucebert, Vincent Mentzel, Cas van Os en Mirelle Thijsen.

Daarnaast ontving het museum dankzij diverse schenkingen afdrucken van Pieter Boersma, Koos Breukel, Jacqueline Hassink, Marijn de Jong, Arno Nollen, Eddy Posthuma de Boer, Vincent Mentzel, Sanne Sannes, Diana Scherer, Steef Zoetmulder en drie fotoalbums van Cas Oorthuys.

Archief Jacqueline Hassink

- 8.000 negatieven en diapositieven
- 700 contactafdrukken
- 550 afdrucken
- digitaal archief
- 15,5 meter aan documentatie
- dagboeken
- dummy's
- fotografica
- publicaties

Jacqueline Hassink wist ongrijpbare structuren te vangen in foto's, zoals economische macht en de grote invloed van sociale media. Dit laatste thema stond centraal in het project *Unwired*, dat begin 2018 te zien was in het Nederlands Fotomuseum. Op 22 november 2018 overleed Hassink op 51-jarige leeftijd. Op 26 februari 2019 nam het museum haar complete archief in beheer, waarmee haar grote wens voor een goede bewaarplek voor haar complete oeuvre in vervulling ging. De komende jaren wordt door het museum gewerkt aan een overzichtstentoonstelling, waarvoor samenwerking met internationale musea wordt gezocht.

Paris Mortel, 1956-1958 © Johan van der Keuken / Nederlands Fotomuseum

Wij zijn 17, 1955 © Johan van der Keuken / Nederlands Fotomuseum

Wij zijn 17, 1955 © Johan van der Keuken / Nederlands Fotomuseum

Sardinië, 1963 © Johan van der Keuken / Nederlands Fotomuseum

Archief Johan van der Keuken

- 28.000 negatieven
- 7 glasnegatieven
- 200 kleurendia's
- 1.300 contactafdrukken
- 1 register van 35 pagina's
- 1 DVD van Spaanse Lente
- 1 USB stick met *Wij zijn 17* en *Paris Mortel*

Op 22 maart 2019 kreeg het Nederlands Fotomuseum het archief van Johan van der Keuken in beheer, overgedragen door weduwe Noshka van der Lely.

Johan van der Keuken verwierf nationale en internationale bekendheid met zijn fotoboeken *Wij zijn 17* en *Paris Mortel*. Fotoboeken die nog steeds in de rijtjes 'beste fotoboek ooit' terug te vinden zijn.

De verwerving van zijn archief is een enorme verrijking van de Collectie van het museum. Afgezien van de hoge kwaliteit van het werk, heeft Van der Keuken een ware pioniersrol vervuld. Als een van de eersten ondervroeg hij het medium fotografie door ook met film te werken. En precies deze discussie over de dunne scheidslijn tussen fotografie en film is uiterst actueel in het huidige multimediale tijdperk.

Sinds het overlijden van Johan van der Keuken heeft Noshka van der Lely samen met haar huidige echtgenoot Willem van Zoetendaal (curator, ontwerper, uitgever) het archief onderhouden en bestudeerd. Hieruit zijn onder meer publicaties als *Quatorze Juillet 1998* en *Paris mortel retouché* voortgekomen en met hun expertise zijn verscheidene tentoonstellingen in binnen- en buitenland tot stand gekomen. Het Nederlands Fotomuseum zal dit onderzoek voortzetten en de negatieven en dia's opnieuw verpakken, registreren en digitaliseren. Dit zal resulteren in een groot retrospectief van Johan van der Keuken, te zien in het najaar van 2021 in het Nederlands Fotomuseum.

Aankopen

Op het gebied van aankopen vond in 2019 een zeer welkome kentering plaats. Na een noodgedwongen aankoopstop van zeven jaar kan het museum sinds dit jaar weer verwerven. Het was een langgekoesterde wens van het museum om weer een actief aankoopbeleid van hedendaagse fotografie te kunnen voeren. Dit houdt de Collectie actueel en relevant.

Bij de selectie van de fotoprojecten is er kritisch gekeken of het hedendaagse werk aansluit bij thema's die al in de Collectie aanwezig zijn, zoals migratie, natuurfotografie en macht. Aangekocht zijn *The Migrant* van Anaïs López, zeven sleutelwerken van Charlotte Dumas en het diapanorama *Meanwhile I'm doing exercise* van Paulien Oltheten. Deze aankopen zijn mogelijk gemaakt dankzij private giften van de Fotomuseum Collectors Council. Het Mondriaan Fonds beloonde vervolgens onze nieuwe koers op het gebied van aankopen met een bijdrage van 100.000 euro voor twee jaar.

The Migrant | Anaïs López

In het multimediale project *The Migrant, a bird on the run* vertelt Anaïs López het roerige levensverhaal van Myna. De vogel, een spreekwoord, komt oorspronkelijk uit Java (Indonesië) en wordt aan het begin van de twintigste eeuw naar Singapore gebracht als gewild exotisch pronkdier. Vandaag de dag wordt de Javaanse Myna in Singapore verguisd, verbannen en zelfs vermoord.

De Migrant is het opmerkelijke levensverhaal van een vogel, waarin grotere thema's als de moeizame relatie tussen mens en dier, de gevolgen van snelle stedelijke ontwikkeling en de positie van de ongewenste vreemdeling samenkomen.

Het project bestaat uit een fotoserie, een webserie, een boek, een radio documentaire en een live vertelling. Met dit project won Anaïs López onder andere de Zilveren Camera 2018 in de categorie Storytelling. In 2020 wordt het project tentoongesteld in het Nederlands Fotomuseum. Het werk van Anaïs López past bij de Collectie van het Nederlands Fotomuseum, die veel documentaire fotografie bevat uit de negentiende en twintigste eeuw. Documentaire fotografie is steeds meer verschoven richting kunstfotografie en andersom. Het is juist op dit snijvlak dat Anaïs López opereert. De thematiek van *De Migrant* sluit aan op die van Ad van Denderen, Violette Cornelius en Ata Kandó, fotografen van wie werk reeds in de Collectie is opgenomen.

De aankoop bestaat uit:

- 3 digitale afdrucken kleur.
- 1 zeefdruk, aan beide zijden bedrukt.
- 2 drukvellen, aan beide zijden bedrukt, kleur.
- 2 boeken.

Javaanse Myna in Singapore © Anaïs López

Noir, 2018 © Charlotte Dumas

Zeven sleutelwerken | [Charlotte Dumas](#)

De afgelopen jaren reisde Charlotte Dumas veelvuldig naar Japan om daar de nog nauwelijks overgebleven oude Japanse paardenrassen te observeren, fotograferen en filmen. Met name de paarden van een klein Japans eiland ten zuidwesten van Okinawa raakten haar en bleven een bron van inspiratie. In 2018 volgde de film *Shio* (2018) waarin het eiland en de paarden die er leven een belangrijke rol spelen. De weerbaarheid van de paarden op het eiland die zijn bloot gesteld aan de natuurelementen, staat hierin centraal.

Samen met Dumas selecteerde het museum zeven sleutelwerken uit dit project. Drie werken zijn met de speciale *tri tone silkscreen* afgedrukt en later door Dumas met Japanse inkt bewerkt. Twee andere werken zijn unica in de vorm van polaroids.

Het werk van Dumas sluit thematisch aan op het werk van onder meer de Nederlandse fotografen Gregor Krause, Cas Oorthuys en Richard Tepe, van wie het oeuvre is opgenomen in de Collectie van het museum. In 2018 selecteerde Dumas vijftien foto's uit de Collectie van het Nederlands Fotomuseum voor de tentoonstelling *De collectie belicht door Charlotte Dumas*. Over deze zoektocht vertelde zij: 'Door het werk van Krause en Oorthuys te zien, kregen mijn eigen inspanningen een onverwachte context, waardoor ik weer eens besepte hoe belangrijk het is om naar werk van anderen te kijken.'

De aankoop bestaat uit:

- 5 foto's, waarvan drie *tri tone silkscreen* afgedrukt en later door Dumas met Japanse inkt bewerkt.
- 2 polaroids, waarvan een door Dumas is geschonken aan het museum.

Demonstratie in Athene, 2016 © Paulien Oltheten

Meanwhile I'm doing exercise | [Paulien Oltheten](#)

Paulien Oltheten observeert de manier waarop mensen zich in de openbare ruimte gedragen en bewegen. Deze observaties legt ze vast door gebruik te maken van fotografie en film. In haar project *Meanwhile I'm doing exercise* uit 2017 legde zij de spanningen bloot tussen de inwoners van Athene en de vluchtelingen die zich hier noodgedwongen ophouden. Filmbeelden, stills en foto's wisselen zich in dit audiovisuele werk af.

Met dit werk benadert Paulien Oltheten de huidige vluchtelingencrisis vanuit een totaal ander perspectief dan we kennen uit de media. Dit maakt haar werk uiterst relevant. Met de thematiek en haar behoefte om continu te reflecteren op de wereld sluit haar werk naadloos aan bij het Collectiebeleid van het Nederlands Fotomuseum.

De aankoop bestaat uit:

- Audiovisueel werk van 25 fragmenten, 100 foto's, audiotrack (22 min. 35 sec.), editie 2/3 + 2 A.P.
- Tevens schenkt Paulien Oltheten een vijftal combinaties van stills / foto's met tekeningen.

Collectiefoto's op locatie

Stukken uit de Collectie waren dit jaar te zien in tentoonstellingen in binnen- en buitenland. In totaal werden er 701 objecten aan twaalf instellingen in bruikleen gegeven. Het zijn foto's van onder meer Céline van Balen, Esther Kroon, Chas Gerretsen en Aart Klein die werden geëxposeerd op succesvolle tentoonstellingen in Nederland.

Onze grote overzichtstentoonstelling van Cas Oorthuys werd in enigszins aangepaste vorm getoond in het Limburgs Museum. Aan de tentoonstelling werden foto's van Limburg toegevoegd, waarmee het nog relevanter werd voor het Limburgse publiek. De tentoonstelling trok ruim zesduizend bezoekers en gaf een enorme boost aan het project *Captions for Cas*.

Ook ging onze Collectie de grens over. In Chateau de Tours (Tours, Frankrijk) was een tentoonstelling te zien met werk van collectiefotograaf Koen Wessing en in The Hepworth Wakefield werd werk uit de serie *Umbra* van Viviane Sassen getoond.

De komende vier jaar werkt het Nederlands Fotomuseum aan grote monografische overzichtstentoonstellingen van Collectiefotografen, onder andere Johan van der Keuken, Jacqueline Hassink en Chas Gerretsen. De ambitie is deze tentoonstellingen met internationale partners te produceren en te laten reizen.

Depot

Het Nederlands Fotomuseum beschikt over een groot en uniek depot, dat in 2007 in gebruik werd genomen en waar foto's in zo ideaal mogelijke omstandigheden bewaard worden. In 2019 heeft er een grote renovatie plaatsgevonden. Na ruim tien jaar gebruik was de klimaatinstallatie van het museum toe aan groot onderhoud. In het afgelopen jaar zijn de koelconvectoren en leidingen vervangen en goed geïsoleerd. Dit grote onderhoud ging gepaard met een grote investering van ruim 150.000 euro en legde een groot beslag op de medewerkers van de afdeling Collectie. De klimaatinstallatie kan de komende tijd weer naar behoren functioneren.

Naast groot onderhoud aan het depot is er afgelopen jaar ook een start gemaakt met plannen voor een nieuw depot, omdat het huidige nog slechts enkele jaren meekan. We bewaren voor de toekomst, daar hoort een duurzaam, innovatief depot bij. Met voldoende menskracht en optimale digitale technieken. Dit moet de komende jaren zijn beslag krijgen. Het museum gaat hiervoor middelen en informatie verzamelen om zo de nodige voorbereidingen te treffen. In oktober heeft het museum een bezoek gebracht aan het nieuwe depot van het Fotomuseum in Antwerpen. Dit depot is technisch ingericht volgens 'Deens concept': zeer goed geïsoleerd en gericht op stabiliteit van het klimaat.

Nu al zorgen we voor meer duurzaamheid door bijvoorbeeld lampen in het depot door LED te vervangen en bewegingschakelaars te installeren op plekken waar het licht anders constant brandt. Andere vormen van duurzame inzetbaarheid van energie worden momenteel onderzocht.

Depot © Olivier Middendorp

Restauratie en conservering

Het restauratieatelier van het Nederlands Fotomuseum behoort tot de wereldtop op het gebied van conservering en restauratie van fotografie. De afgelopen jaren stond het atelier geregeld in de internationale schijnwerpers met de eigen ontwikkelde methode waarmee het complete kleurenfoto-archief van Ed van der Elsen is ontdaan van schimmel. Schimmel is een van de meest voorkomende problemen bij fotoarchieven en veel musea zitten dan ook in hun maag met besmette archieven. Internationale congressen nodigen onze restauratoren uit voor lezingen en demonstraties over deze unieke methode. In 2019 spraken zij onder meer op de internationale fotoconservering conferentie georganiseerd door het Nationaal Museum voor Beeldende Kunst Taiwan (Taiwan, China, 23 t/m 25 oktober 2019), NICAS Match Day georganiseerd door het Rijksmuseum (Amsterdam, Nederland, 20 mei 2019), de AIC PMG & ICOM-CC PMWG Joint Meeting, "How and why: photograph conservation today" georganiseerd door de American Institute for Conservation / Photographic Materials Group en International Council of Museums / Conservation Committee, Photographic Materials Working Group (New York City, NY, Verenigde Staten, 19 t/m 23 februari 2019) en de 'Fotografische Sammlungen im Wandel' symposium georganiseerd door de Sammlung Fotografie des Münchner Stadtmuseums, Landesstelle für die nichtstaatlichen Museen in Bayern Christine Rottmeier-Keß en Marjen Schmidt (Münchener Stadtmuseum, München, Duitsland, 24 januari 2019).

Het restauratieatelier levert een belangrijke bijdrage aan de totstandkoming van tentoonstellingen en inkomende en uitgaande bruiklenen. Onder meer door het voorbereiden van Collectiestukken, het opstellen van conditierapporten en het in passe-partout zetten. Daarnaast werkt het atelier ook in opdracht van derden, waaronder de Erasmus Universiteitsbibliotheek, Gevangenismuseum, Universiteitsmuseum Utrecht en talloze privé verzamelaars.

In 2019 heeft het atelier aan een aantal Collectieprojecten gewerkt:

- de behandeling van een duizendtal negatieven van kunstenaar Paul Citroen die door waterschade en schimmel waren beschadigd;
- de restauratie en het zuurvrij verpakken van bijna 1.700 negatieven, glasnegatieven, glasdiapositieven en contactafdrukken van amateurfotograaf Michiel de Monchy;
- de restauratie van de dertien dummy fotoboeken van Nico Jesse.

De restauratie van de dummy fotoboeken was een uiterst bewerkelijk project, uitgevoerd door onze assistent restaurator Henriëtte Verdonk. Dummy's zijn schetsen voor foto-boeken, waarin de fotograaf een selectie uit foto's ordent en componeert. Nico Jesse maakte van vrijwel ieder fotoboek een of meerdere dummy's. Zijn verzameling dummy's geeft ons inzicht in de (beeld)keuzes die hij maakte tijdens het ontwerpproces. Sommige bleven ongepubliceerd, zoals het wonderlijke *Vrouw en aap*. De dertien dummy's zijn uiterst kwetsbare, kleine boekjes waarin hij afdrukjes vastplakte met plakband. Het plakband verging in de loop der jaren, waardoor afdrukjes loslieten en er gele lijmsporen achterbleven. Het museum wilde voorkomen dat de dummy's verder beschadigd raakten en zorgde dat de afdrukken weer werden vastgezet en dat verontreinigingen werd verwijderd.

Registratie, digitalisering en beheer auteursrechten

In 2019 zijn opnieuw veel gegevens verwerkt in de digitale collectie-informatie-systemen. In totaal werden 42.693 beelden gekoppeld aan een beschrijving en 44.965 registraties.

Het museum gebruikt voor de collectieregistratie twee systemen. Er is een intern toegankelijk systeem, gebouwd in FileMakerPro. In dit systeem zijn de conditierapporten opgenomen, maar de database wordt vooral gebruikt voor het vastleggen van overkoepelende informatie, in modules als: depotdatabase en aanwinstenregistratie. Daarnaast is er het via internet toegankelijk systeem Memorix Maior. Een afgeleide variant, de beeldbank, is voor het publiek toegankelijk via de website (onder Collectie).

Het digitaliseringsatelier maakte circa 9600 scans in 2019. Daarnaast werd veel tijd besteed aan beeldbewerking van historische en beschadigde of verkleurde foto's. Het grootste project was het digitaliseren en bewerken van de kleurenfoto's voor de tentoonstelling en publicatie van *Lust for Life | Ed van der Elsen in kleur*.

Het museum wil zich in de komende periode verder ontwikkelen op het gebied van digital born photography en de duurzame opslag van digitale data. Tot nu toe is de verzameling vooral analoog. Het zal echter niet lang duren voordat de eerste complete digitale fotoarchieven zich aandienen. De opslag van digitale bestanden is relatief goed geregeld met een digitaal depot in het museum, dat gespiegeld wordt op een externe locatie. Maar we moeten stappen zetten met betrekking tot expertise op het gebied van opslag, controle en duurzame bewaring. In het afgelopen jaar heeft het museum hier de eerste stappen gezet en trekt hierbij op met partners als het Rijksmuseum en de Koninklijke Bibliotheek. Daarbij staat de vraag centraal: Hoe zetten wij nieuwe digitale programma's, die door grote bedrijven als Google en door universiteiten ontwikkeld zijn voor metadata, in voor de beschrijving van onze omvangrijke Collectie?

In 2019 heeft het museum ruim 200 fotoverkoop aanvragen ontvangen en via de webshop circa 100 foto's verkocht. Een bijzondere opdracht was de verkoop van de beeldrechten van 179 setfoto's van de filmopnames *Apocalypse Now* uit 1979 gemaakt door fotograaf Chas Gerretsen. Het filmhuis KINO Rotterdam maakte – in samenwerking met het museum – speciaal rondom het vijftigjarige jubileum van deze filmklassieker een intieme expositie en documentaire over fotograaf Chas Gerretsen en zijn tijd op de set. Foto's die nog nooit eerder waren gepubliceerd werden uit het depot gehaald en gedigitaliseerd, zodat deze beelden in de expositie en documentaire getoond konden worden.

2019 was ook het jaar dat fotojournalisten zich verenigden en in opstand kwamen tegen de steeds lagere vergoeding die media bieden voor het publiceren van foto's. Het Nederlands Fotomuseum verklaarde zich solidair met de fotografen en steunde hun acties voor betere betaling. Fotojournalisten zijn hoeders van een open democratie. Zij spannen zich in om daar te zijn waar het nieuws zich afspeelt, in soms extreem gevaarlijke omstandigheden. Om zo ons, het publiek, te laten zien wat er gebeurt in Nederland en de rest van de wereld. Ze geven een eerste schets van de geschiedenis. Dat deed bijvoorbeeld onze Collectiefotograaf Koen Wessing in de jaren zeventig in Chili en Nicaragua toen het er daar om spande. Dat doen al die talloze fotografen over de hele wereld van nu. Het museum steunde de fotografen door onder meer het publiceren van de blog 'Fotojournalisten verdienen beter', waarin onze directeur stelling nam, en het tonen van een wand met foto's van fotojournalisten uit onze Collectie en van nu – waarvoor de fotografen een fatsoenlijke vergoeding ontvingen. Op 29 november was het museum gastheer van de bijeenkomst 'De waarde van beeld' van de Nederlandse Vereniging van Journalisten. Tijdens deze bijeenkomst werd er een boost gegeven aan de campagne 'Fotojournalistiek heeft een prijs'.

Bibliotheek

Met ruim 25.000 titels is de bibliotheek een bron van kennis en inspiratie voor onder anderen de talrijke studenten fotografie en kunstgeschiedenis. Zeker nu de Fotovakschool in ons pand is neergestreken, werd de bibliotheek het afgelopen jaar veelvuldig bezocht door Fotovakschool-studenten voor extra verdieping op hun curriculum. Ook de kunstacademies en universiteiten wisten onze bibliotheek te vinden en kwamen langs met hun studenten. Het afgelopen jaar ontving onze bibliothecaris studenten van de Universiteit Utrecht, AVK St. Joost en Koninklijke Academie Beeldende Kunst Den Haag.

Het aantal bezoekers dat de bibliotheek ontvangt wordt niet apart geregistreerd, maar op basis van afspraken en ontvangsten kunnen we uitgaan van circa 300 officiële bezoekers over 2019. Dit aantal is exclusief alle nieuwsgierige museumbezoekers die vanuit de tentoonstellingsruimte rondneuzen tussen de boeken.

Afgelopen jaar was de bibliotheek twee middagen per week open. De ambitie voor de komende jaren is de rijk gesorteerde bibliotheek nieuw leven in te blazen. Ze krijgt nog meer een onderzoeks- en publieksfunctie, langere openingstijden en meer zichtbaarheid door de bibliotheek te betrekken bij de programmering. Zo kan de bibliotheek zijn rol versterken als bron van kennis en inspiratie op het gebied van fotografie.

2. Publieksbereik

Onder het motto 'Publiek en Collectie voorop' is het Nederlands Fotomuseum in 2019 een nieuwe weg ingeslagen. Dit heeft geleid tot een nieuw en aangescherpt beleid voor educatie, publieksbegeleiding en communicatie. Bovendien is deze koers ook doorgevoerd op organisatorisch niveau: de voormalige afdelingen Bedrijfsvoering en Presentaties zijn samengevoegd tot de afdeling Bedrijfsvoering en Publiekszaken onder leiding van een afdelingshoofd.

Koers

Het Nederlands Fotomuseum heeft de ambitie fotografie met zoveel mogelijk mensen te delen; nu en in de toekomst, met jong en oud, en juist ook met diegenen die niet vanzelfsprekend naar het museum komen. Voor hen presenteren wij fotografie uit Nederland en verrijken deze met verhalen.

In het nieuwe beleid staat fotografie uit Nederland en met name de eigen Collectie centraal. Ons doel is op inspirerende wijze hiermee het publiek te bereiken. De programmering, online en offline, vloeit zo direct voort uit de missie van het museum. Presentaties refereren altijd aan het erfgoed dat wij beheren. Ze beantwoorden de vraag hoe het werk van onze Collectiefotografen zich verhoudt tot het (internationale) fotografische veld en tot maatschappelijke en culturele ontwikkelingen.

Het museum focust in zijn presentatie op fotografie in maatschappelijk en artistieke context. Het vertelt visuele verhalen die reflecteren op de wereld om ons heen en die urgentie hebben. In een tijd dat beeld als nooit tevoren aanwezig is in ons dagelijks leven, op al onze verschillende schermen, in de publieke ruimte en vooral ook op het web dat per definitie grenzeloos is, is de wisselwerking tussen lokaal en globaal, nationaal en internationaal van invloed op beeldcultuur en deze is voortdurend aan verandering onderhevig.

Visuele geletterdheid

De huidige jonge generatie is te omschrijven als 'beeldscherm' generatie. Kinderen groeien op steeds jongere leeftijd op met beeldschermen, niet alleen op afstand maar ook in de hand. Mobiele telefoons, horloges, tablets, laptops, computers en andere techniekdragers zijn niet meer voor deze generatie weg te denken. En deze dragers tonen een onuitputtelijke stroom beelden. Dachten we voor de uitvinding van de televisie vooral lineair, nu doen we dat steeds meer circulair en concentrisch. Direct en indirect worden we dus mede gevormd door beeld. Het Nederlands Fotomuseum ziet visuele geletterdheid, eenvoudigweg te omschrijven als begrijpend kijken, als het antwoord op het leren omgaan met al deze beelden en hoe we omgaan met beeld dat we zelf maken. In tijden van alternatieve feiten, fake news en gemanipuleerde beelden, zien wij dat niet als overbodige luxe, maar als pure noodzaak. Visuele geletterdheid is nog niet structureel doorgedrongen tot het domein van publieksbegeleiding en onderwijs. Dit geeft ons de kans

om hier een pioniersrol in te vervullen en binnen al onze educatieve programma's hier ruim aandacht aan te geven. Op deze manier geven we mede vorm aan de 21e-eeuwse vaardigheid mediawijsheid.

Actualisering van programma's en nieuwe programma's

In 2019 heeft het Nederlands Fotomuseum grote stappen gezet om de nieuwe koers in praktijk te brengen in zowel het onderwijsaanbod als het activiteitenprogramma. Er is gewerkt aan het herschrijven van bestaande programma's, het ontwikkelen van nieuwe concepten en toepassen van nieuwe methodes. Dit resulteerde in hernieuwde en nieuwe programma's voor het basis-, voortgezet-, middelbaar beroeps- en hoger onderwijs en publieksbegeleiding voor het publiek. In 2020 worden de plannen verder geïmplementeerd. Als vanzelfsprekend stellen we onze Collectie centraal en slaan we bruggen naar andere (kunst)disciplines.

De afdeling Bedrijfsvoering en Publiekszaken verzorgt alle informatie voor het publiek, ter verdieping en inspiratie tijdens het museumbezoek, online of op locatie. Dat gebeurt voor uiteenlopende groepen, leeftijden en niveaus in tal van vormen: rondleidingen, debatten, tentoonstellingsgidsen, website, workshops en sociale media. Het doel is dat het museum een plek is van en voor iedereen. Dat we de drempel niet verlagen, maar wegnemen. Dit doen we door het volgen van de strategie 'Maak het dichtbij'. In tentoonstellingen en de communicatie starten we bij de meest directe informatielaag die zo dicht mogelijk bij de belevingswereld van het publiek ligt. De artistieke laag volgt.

Onder de afdeling vallen ook de meer bedrijfsmatige zaken, zoals de balie, museumwinkel en koffiobar. Ook deze taken dragen in grote mate bij aan de bezoekerservaring en zijn daarom essentiële onderdelen van de afdeling. Immers een warm ontvangst en een goede koffie maken een bezoek compleet.

Onderwijs

Het museum ontving in 2019 in totaal 5.347 leerlingen in schoolverband. Groei zat met name in het MBO en HO.

Primair onderwijs

In 2019 ontving het museum 1.702 leerlingen uit het primair onderwijs. Deze leerlingen volgden de workshop *Fotogeheimen*, waarin ze onderzoeken wat fotografie nu eigenlijk is en kennismaken met een van de oudste fototechnieken. Ze ontdekken hoe licht invloed heeft op lichtgevoelig cyanotypiepapier. Dat doen ze door delen van het papier met voorwerpen af te dekken en vervolgens te belichten. Daarna ontwikkelen de leerlingen het papier in water en zien ze dat het blauw van de onbelichte delen oplost. Met de museumdocent bespreken ze wat er exact gebeurt. In een ander deel van de workshop kruipen de leerlingen in de huid van een tentoonstellingsmaker en leren ze te reflecteren op beeldmateriaal. Door antwoorden te vinden

op wat ze zien, hoe groot of oud een foto is, verzamelen de leerlingen feiten. Op basis hiervan gaan ze aan de slag om keuzes te maken voor een presentatievorm. De foto's waarmee de kinderen werken komen uit onze eigen Collectie. In deze workshop werken de leerlingen samen in groepjes van drie. Door samen te overleggen en te experimenteren komen ze tot een gemeenschappelijk eindresultaat. Deze workshops bieden we aan via het Kenniscentrum Cultuur-educatie Rotterdam.

Workshop Fotogeheimen © Susan Leurs en Raoul Limpens

Voortgezet onderwijs

2.582 leerlingen uit het voortgezet onderwijs bezochten het Nederlands Fotomuseum in 2019. Voor het voortgezet onderwijs biedt het museum workshops aan, al dan niet in combinatie met een rondleiding op zaal. Het museum zet in op workshops die dichtbij de belevingswereld van de leerlingen ligt. Dat verklaart wellicht ook dat de workshops Portretfotografie en Straatfotografie het populairst zijn. Leerlingen maken kennis met de basisprincipes van deze genres om vervolgens zelf aan de slag te gaan in de studio of op straat. De basisprincipes worden aan de hand van foto's uit de Collectie uitgelegd.

MBO, HBO en WO

Met diverse MBO, HBO en WO-opleidingen trok het museum afgelopen jaar samen op. Met 1.063 studenten is het aantal afgelopen jaar explosief gegroeid ten opzichte van het jaar daarvoor waarin slechts 309 studenten werden geregistreerd. Dit jaar bezochten onder anderen leerlingen van de Koninklijke Academies Beeldende Kunst (Den Haag), Willem de Kooning (Rotterdam) en het Grafisch Lyceum (Rotterdam) het museum.

Samen met onze burens van de Fotovakschool (MBO en HBO) hebben we afgelopen jaar een *Summerschool* georganiseerd: masterclasses fotografie voor in de eerste plaats studenten. De *Summerschool* is een ideale voorbereiding op het nieuwe schooljaar, (toelatings)examens of inzending voor een fotowedstrijd. De persoonlijke begeleiding en feedback van professionals geeft de studenten nieuwe inzichten en draagt bij aan de persoonlijke groei. Dit jaar stond de *Summerschool* geheel in het teken van Ed van der Elsken. Fotografen Otto Snoek, Suzanne van Liem en Hans Wilschut gaven aan de hand van een specifiek kenmerk van zijn werk een masterclass. In totaal trok deze vierdelige *Summerschool* 125 deelnemers.

Summerschool Ed van der Elsken i.s.m. Fotovakschool, zomer 2019

Bijzondere projecten en exclusieve samenwerkingen

In het schooljaar 2019-2020 is het Nederlands Fotomuseum gestart met twee nieuwe educatieve projecten op maat die in samenwerking met onderwijs- en culturele instellingen tot stand zijn gekomen. Fotografie en visuele geletterdheid lopen als een rode draad door de programma's. Een andere belangrijk component is het samenbrengen van kinderen en jongeren die normaal gesproken niet snel met elkaar in contact komen.

Tijdcapsule 010

In dit educatief project gaan groep 7 en 8 van de Rotterdamse Laurens Cupertino-school (een school voor speciaal onderwijs) en OBS De Schalm zes weken lang in kleine groepen van tien leerlingen aan de slag rond een eigentijdse interpretatie van cultureel erfgoed. Hoewel beide scholen in Rotterdam Zuid staan, is het verschil tussen hen groot. De leerlingen hebben verschillende culturele en sociale achtergronden en lichamelijke en cognitieve capaciteiten.

Bij erfgoed denken we vaak aan geschiedenis, oude dingen en soms zelfs aan 'stoffig'. Om het spannend en nieuw te maken laten we de leerlingen kijken met ogen uit de toekomst. Vanuit hun fantasierijke toekomst kijken ze terug op het Rotterdamse leven van nu. De leerlingen krijgen de opdracht een collectie te vormen van voorwerpen waarvan zij vermoeden dat deze in de toekomst tot het cultureel erfgoed van Rotterdam gaat horen. De rijke Collectie van het Nederlands Fotomuseum vormt een belangrijke inspiratiebron voor dit educatieve project; we gaan op zoek naar foto's uit het verleden die iets van de toekomst lijken te onthullen.

Vervolgens maken de leerlingen een kunstzinnige vertaling van hun verzamelde collectie: denk bijvoorbeeld aan het 'vergipen' van de objecten of het samengaan van de objecten in een installatie. De uitkomsten hiervan worden op verschillende manieren, zoals fotografie, vastgelegd en tentoongesteld.

Erfgoed is zoveel meer dan de kunst die te vinden is in onze musea. Erfgoed is overal om ons heen, in beeld en geluid. Nog steeds worden we betoverd door muziek, dans en theater uit lang vervlogen tijden. In dit educatieve project krijgt de groep daarom de opdracht een muzikale vertaling te maken van de resultaten. De leerlingen leren zo dat erfgoed niet alleen bestaat uit tastbare, zichtbare producten, maar dat bijvoorbeeld muziek uit het verleden, of in dit geval hun huidige heden, tot erfgoed kan behoren. Dit project is tot stand gekomen in samenwerking met de twee scholen, het Verhalenhuis Belvédère en het Wereldmuseum en liep tot en met januari 2020. Het project werd begeleid door beeldend kunstenaars, een musicus en een theatermaker.

De donkere kamer van Damokles

In dit educatie project kijken we samen met bovenbouwleerlingen van de middelbare Mytyschool de Brug en het Wolfert Dalton uit Rotterdam naar oorlogssituaties van toen en nu. Allereerst spreken we aan de hand van foto's over de Tweede Wereldoorlog en welke lessen we uit deze situatie kunnen trekken. Dan maken we de stap naar het nu door voor te stellen wat de gevolgen zijn van een wereldwijde digitale terroristische aanslag en wat dit betekent voor een stad als Rotterdam. Hoe kunnen we dit soort actuele digitale of gewapende conflicten duiden? Op basis van de gesprekken en reflecties maken de leerlingen een eigentijdse, eigenzinnige theaterproductie. Centraal in het stuk staan een afschrikwekkend toekomstbeeld van oorlog en geweld en de utopie van vrede en recht.

Er is bijzondere aandacht voor visuele geletterdheid. De leerlingen leren hoe zij actief, op een kritische manier, bewust kunnen deelnemen aan onze samenleving waarin nieuwe media een grote rol spelen. In de tijd van de Tweede Wereldoorlog was er propaganda, vandaag de dag moeten we leren omgaan met *alternative facts* en *fake news*. Het zijn vraagstukken van toen en nu die de revue passeren. In dit project werken bovenbouwleerlingen met en zonder lichamelijke beperkingen samen. Ze krijgen acht inspiratielessen en worden vervolgens door schrijvers, theatermakers en fotografen begeleid bij het maken van het theaterstuk. Het theaterstuk beleeft de première op 14 mei 2020 in Theater Walhalla, de dag van het Rotterdamse bombardement 80 jaar geleden.

Dit project is tot stand gekomen in samenwerking met de twee scholen en het Verhalenhuis Belvédère, Theater Walhalla en Museum Rotterdam en loopt tot en met mei 2020.

Talentontwikkeling

Bij onze kernwaarden hoort dat wij het Nederlands fotografisch geheugen levend houden door te investeren in makers van nu, die met hun beeldverhalen de Collectie verrijken. Zij worden ondersteund bij relevante, al dan niet experimentele producties. Ambassadeur voor fotografen zijn wij door hun een podium te bieden voor tentoonstelling en debat. We droegen dit jaar bij aan talentontwikkeling met prijzen als het Steenberg Stipendium voor aanstormend talent en de Somfy Photography Award voor bewezen talent.

Ook de altijd drukbezochte NN Portfoliodag vond weer plaats in mei en november. Deze dag, die we samen met onze corporate partner Nationale-Nederlanden organiseren, is voor alle leeftijden en specifiek bedoeld voor het ondersteunen van beginnende fotografen die hun fotografie carrière willen professionaliseren. In een korte persoonlijke sessie van tien minuten met een van de drie aanwezige professionals krijgen alle deelnemers de gelegenheid om hun werk te introduceren en persoonlijke feedback te krijgen. In totaal hebben ruim negentig beginnende fotografen deze kans gegrepen en legden zij hun werk voor aan Rein Jelle Terpstra, Narda van 't Veer, Aisha Zeijpveld, Heike Gulker, Martine Stig en Willem van Zoetendaal.

Culturele bliksemstage

Rotterdam is de stad met de meeste VMBO-leerlingen. Voor deze groep zijn er nog weinig talentontwikkelingsprogramma's op cultureel vlak ontwikkeld. Het museum zet zich daarom voor deze groep extra in met een programma dat aansluit op het beroep georiënteerde karakter van de opleiding. In samenwerking met JINC, een Rotterdamse organisatie die zich inzet voor jongeren - woonachtig in wijken met sociaal economische achterstand - bij het vinden van hun weg op de arbeidsmarkt, organiseerde het museum dit jaar voor de eerste keer twee culturele bliksemstage-dagen voor VMBO klassen uit Rotterdam. De jongeren maakten kennis met het museum en kregen een indruk van de beroepen die je in een museum kunt uitoefenen. Het programma bestond uit drie korte workshops over onder meer fotografie, begrijpend kijken en sociale media. Leerlingen van onder andere het Melanchton Kralingen en het Montfort College deden mee aan de bliksemstage. In totaal hebben we 150 leerlingen welkom geheten en hen hopelijk verder mogen helpen met hun carrièrekeuze.

De twee bliksemstage-dagen werden mede mogelijk gemaakt door onze corporate partner Nationale-Nederlanden.

Publieksbegeleiding

De nieuwe koers van het museum heeft er ook toe geleid om een nieuwe vorm van publieksbegeleiding te introduceren: Visual Thinking Strategy (VTS). Dit is een vorm van publieksbegeleiding die uitgaat van kijken, beleven en dialoog. Er wordt op een open manier, zonder oordeel, naar fotografie gekeken. Door met elkaar het gesprek aan te gaan, ontstaan nieuwe ontdekkingen. De methode leidt tot beter kijken, luisteren en interpreteren. Tegelijkertijd vergroot het de betrokkenheid en motivatie bij het kijken naar fotografie.

De VTS-methode kenmerkt zich door zijn eenvoud; een groep bezoekers verzamelt zich rond een kunstwerk en wordt uitgenodigd het werk in stilte aandachtig te bekijken. De rondleider vraagt dan: 'Wat gebeurt er in het werk?' Nadat een antwoord is gegeven, wordt dit door de rondleider geparafraseerd; het antwoord wordt samengevat en waar mogelijk worden synoniemen gebruikt die voor taalverrijking zorgen. Daarna kan gevraagd worden; 'Waar aan kun je zien dat het zo is wat je omschrijft?' Dezelfde vraag kan aan de andere deelnemers gesteld worden. Dan volgt de vraag: 'Wat kunnen we nog meer ontdekken?' Het parafaseren en de bijvraag herhalen zich ook hier. De 'ontdekkingsvraag' kan blijvend gesteld worden. Voor je het weet ben je een half uur verder en is een authentiek verhaal ontstaan. Daarnaast leren we over het zien en denken van mededeelnemers. Deze methode, die wetenschappelijk onderbouwd is, laat zien dat je niet alleen meer en beter leert kijken, maar dat het je taalvaardigheden positief beïnvloedt en je inlevingsvermogen vergroot.

In de VS wordt de methode al op vele scholen, musea en medische instellingen toegepast. Museumbezoekers blijken hun kennis en ervaring na een bezoek aan het museum aantoonbaar beter en langer bij zich te houden.

De educatiemedewerkers van het Nederlands Fotomuseum zijn begin 2019 getraind in de Visual Thinking Strategy. We zetten VTS in bij onze rondleidingen in het museum en we integreren het in onze educatieve programma's.

Ook de reeds bestaande vormen van publieksbegeleiding heeft het museum tegen het licht gehouden en waar nodig aangescherpt vanuit de gedachte dat het museum voor iedereen toegankelijk moet zijn. Bij de entree van het museum is een persoonlijke welkomsttekst van de directeur geplaatst die iedereen welkom heet en kort en bondig de missie van het museum vertelt. In de tentoonstelling *Sterke verhalen uit de rijke collectie van het Nederlands Fotomuseum* is bewust gekozen om met onze publieksinformatie iets in gang te zetten, mensen te raken in het hart en het hoofd. Dit is gedaan door de meest directe informatielaag zo dicht mogelijk bij de belevingswereld van het publiek te brengen. De kunsthistorische informatielaag volgt. Bij een serie foto's van Ata Kandó over vluchtelingen is de begeleidende tekst 'Stel, je moet alles achterlaten, je huis, je bed, je huisdier, zeg maar alles. Dat je de deur achter je dichtdoet omdat je weg moet en snel. Hoe zou dat zijn?'

VTS met VO leerlingen op zaal © Fred Ernst

App voegt extra dimensie toe aan tentoonstelling © Fred Ernst

Online

Ook online heeft het museum het afgelopen jaar stappen gezet om het publiek binnen en buiten de museummuren kennis te laten maken met fotografie en in het bijzonder de Collectie. Begin januari ging de nieuwe beeldbank online, waarin ruim 700.000 collectiefoto's te vinden zijn. Wie nu op de pagina van de beeldbank landt, ziet een gecureerde selectie van de meest bekende foto's. Hiermee geven we mensen zonder enige voorkennis of specifieke zoekopdracht een beeld van de rijkdom van onze Collectie. Via gebruiksvriendelijke filters kunnen professionals of diegenen met een specifieke wens gericht zoeken door de beeldbank.

Op dit moment is nog slechts een klein deel van onze Collectie digitaal te raadplegen. Om het publiek toch meer inzicht te geven in bijzondere Collectie-objecten hebben we de videoserie *Archive Dive* gelanceerd. In een kort filmpje wordt door ons hoofd Collectie en (voormalig) hoofd Restauratie een object getoond en vertellen zij wat er zo bijzonder is. Iedere maand verscheen er een nieuwe aflevering via onze online kanalen.

Bij de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsen in kleur* presenteerde het museum de vijfde Instastory *Ed* om zo het werk van Ed van der Elsen onder de jongere doelgroepen onder de aandacht te brengen. Geïnspireerd op het concept *InstaNovels* van de Public Library New York, werd in vijf seizoenen – bestaande uit vier afleveringen – een kenmerk van Ed van der Elsen's werk en levensstijl uitgelicht. Thema's die centraal stonden waren *Ed The Hunter*, *Ed The Countryman*, *Ed The Editor*, *Ed The Innovator* en *Ed The Traveller*. Bij ieder thema werden fotografen

en influencers van nu uitgenodigd om te vertellen wat het werk van Ed van der Elsen nog steeds relevant en actueel maakt. Onder andere Stacii Samidin, Anne Geene, Raymond van Mill, Nicolaas Veul en Dennis Storm werkten hieraan mee. Iedere aflevering werd binnen een maand na plaatsing door 2.000 tot 3.000 mensen bekeken.

Tot slot lanceerde het museum bij de tentoonstelling *Lust for Life* een app, die extra informatie bood bij twintig foto's op zaal. Deze app is een duurzame investering en zal de komende jaren vaker worden ingezet om het publiek binnen en buiten de museummuren van visuele verhalen over fotografie te voorzien. Sinds de lancering van de app in de tweede helft van augustus is de app ruim 3.000 keer gedownload.

Activiteiten

Het activiteitenprogramma is er voor een breed publiek, van professional tot algemeen geïnteresseerde, van jong tot oud. De amateur- en vrijetijdsvotografie spelen een belangrijke rol in ons activiteitenprogramma. Het museum betreft (potentiële) bezoekers door ze een meemaak rol te geven, via bijvoorbeeld Instagram wedstrijden, masterclasses of workshops.

Bovendien organiseert het museum op zeer regelmatige basis rondleidingen, debatten en talkshows, waarin verdieping wordt geboden bij tentoonstellingen of een actueel thema uit de fotografie wordt besproken. Dit jaar namen ruim 17.500 mensen deel aan een van de activiteiten, evenementen of rondleidingen.

Masterclass Ed van der Elsen | Full Colour

Tijdens de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsen in kleur* organiseerde het museum de masterclass 'Full Colour'. In deze masterclass gaan deelnemers onder begeleiding van twee fotografiedocenten aan de slag met het maken van een sterke en uitgebalanceerde compositie in kleur, een vaardigheid waar Ed van der Elsen als geen ander over beschikte.

Om inzicht te krijgen in hoe Ed van der Elsen sterke en tijdloze kleurenfoto's creëerde, startte de masterclass met een rondleiding door de tentoonstelling *Lust for Life*. De fotografiedocent wees de deelnemers op bepaalde details, zoals de toepassing van kleurenrijm; iets waar Ed van der Elsen een meester in was. Vervolgens gingen ze aan de slag met het maken van een eigen fotoserie in kleur geïnspireerd op zijn stijl. De masterclass werd afgerond met een pop-up expositie in het museum. Deze masterclass werd in totaal zes keer georganiseerd en was met 90 deelnemers steevast uitverkocht.

010saysitall op het dak © Flores De Kraker

Lust for Night

Tijdens de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsen in kleur* opende het museum iedere vrijdag zijn deuren tot tien uur 's avonds. Voor deze avondopstelling was een speciale *Lust for Night* activiteitenprogramma ontwikkeld. De activiteiten vonden grotendeels plaats in het museum en vanaf half juli tot half augustus maakte het museum een uitstapje naar het Rotterdamse festival *De Geheime Tuin*, waar het 'landje van Ed' was nagebootst. De avondopstelling en programmering was erop gericht om nieuw publiek aan te trekken. Daarvoor zijn we samenwerkingen aangegaan met Rotterdamse partijen. Samen met North Sea Round Town hebben we twee succesvolle jazz avonden georganiseerd, waar jonge jazzmuzikanten zich lieten inspireren door het werk van Ed van der Elsen. Tijdens de Open Daken Dagen organiseerde we samen met 010saysitall een spoken word avond. Ook hier was Ed van der Elsen voor de artiesten een inspiratiebron. De verdieping boden we met een serie *Ed Talks*, waarbij steeds een ander aspect van het werk van Ed van der Elsen centraal stond. Daartegenover stonden luchtige activiteiten als *Ed's Skate Night*, waar het publiek op rollerskates de tentoonstelling konden bezoeken.

North Sea Round Town © Hielke Grootendorst

North Sea Round Town © Hielke Grootendorst

Eds Skate Night © Fred Ernst

010saysitall op het dak © Flores De Kraker

Voetbalfotografie toen en nu met Hugo Borst

Naar aanleiding van de twee fotoseries over voetbal in de tentoonstelling *Sterke verhalen uit de rijke collectie van het Nederlands Fotomuseum* nodigde het museum journalist en voetbalkenner Hugo Borst uit om met Pim Ras (sportfotograaf) en Johan van Gent (Sparta historicus) in gesprek te gaan over voetbalfotografie. De talk trok ruim 120 bezoekers en was daarmee totaal uitverkocht.

Een van de gespreksonderwerpen was de fotoserie die Kees Molkenboer maakte van de memorabele Sparta wedstrijd uit 1957 die werd afgetrapt door filmster Jayne Mansfield. Jan van Gent zat als 15-jarig jongetje op de tribune en vertelde het verhaal achter de foto. De complete fotoserie bevindt zich in de Collectie van het Nederlands Fotomuseum en is te zien in de tentoonstelling *Sterke verhalen*.

Deze talk maakte onderdeel uit van het uitgebreide activiteitenprogramma dat was ontwikkeld bij de tentoonstelling *Sterke verhalen*. Latere afleveringen gingen bijvoorbeeld over inclusiviteit en over de amateur versus de professional.

Hugo Borst © Lenny Oosterwijk

Sparta - DOS 1-7, Het Kasteel, Rotterdam, 13 oktober 1957, Filmster Jayne Mansfield verricht aftrap
© Kees Molkenboer / Nederlands Fotomuseum

3. Tentoonstellingen

Er waren zeven tentoonstellingen in huis.

Er waren vier tentoonstellingen op locatie.

Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur was met 67.423 bezoekers de drukst bezochte tentoonstelling ooit.

Nog meer dan voorheen heeft het museum in 2019 in de tentoonstellingsprogrammering de focus gelegd op fotografie uit Nederland en in het bijzonder op het tonen van werk uit eigen Collectie. We presenteren vanuit een hedendaags vertrekpunt. Tentoonstellingen beginnen altijd vanuit de vraag: Is er urgentie? Raakt het een actueel vraagstuk? Reflecteert het op de wereld om ons heen? Kan een ander (fotografie)museum dit ook of zelfs beter? Op die manier streven we ernaar een betrokken rol te spelen en bezoekers bij de lurven te grijpen.

Dat de focus op fotografie uit Nederland door het publiek wordt gewaardeerd, blijkt uit het feit dat het museum in 2019 ruim 104.000 bezoekers ontving. Nooit eerder in zijn bestaan trok het museum zoveel publiek als in 2019. Ten opzichte van 2018 groeide het bezoekersaantal met 17 procent. Grote publiekstrekker was de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur*. Met ruim 67.000 bezoekers was dit de drukst bezochte tentoonstelling ooit.

Met de huidige tentoonstelling *Sterke verhalen uit de rijke collectie van het Nederlands Fotomuseum* zet het museum de nieuwe koers voort. In 2020 volgen de *Eregalerij van de Nederlandse fotografie*, een unieke presentatie van de belangrijkste topstukken uit de Nederlandse fotografie, en tentoonstellingen als *Rotterdam in the Picture*, *De Migrant van Anaís López*, en *De Collectie belicht door Marwan Magroun*.

Het team dat werkt aan de tentoonstellingen is wisselend van samenstelling. De directie is eindverantwoordelijk voor de inhoudelijke kant en het afdelingshoofd Bedrijfsvoering en Publieksbereik voor de productionele kant.

Birgit Donker verwelkomt 50.000 bezoeker Lust for Life © Fred Ernst

In 2019 trok het museum met 104.047 een recordaantal bezoekers.

Vier van de zeven tentoonstellingen waren Collectietentoonstellingen.

Shadows, Alfredo Jaar, 26 jan. – 12 mei 2019

Het is de wereldberoemde foto van de Nederlandse fotograaf Koen Wessing uit de Collectie van het Nederlands Fotomuseum die centraal staat in de installatie *Shadows* van de gerenommeerde Chileense kunstenaar Alfredo Jaar. Het betreft één aangrijpend beeld van twee huilende vrouwen in Nicaragua, die zojuist hebben vernomen dat hun vader is vermoord. In dit recente werk transformeert Jaar de verbeelding van universele emoties als verdriet en wanhoop tot vage contouren die uiteindelijk verdwijnen in een hemels, oogverblindend licht.

Shadows is het tweede werk in een nog te voltooien drieluik over iconische persfoto's. Het indrukwekkende eerste deel, opgebouwd rond één enkele foto van de Zuid-Afrikaanse fotograaf Kevin Carter, was in 2013 in het Nederlands Fotomuseum te zien onder de titel *The Sound of Silence*. De installatie *Shadows* is een hommage aan het werk van Collectiefotograaf Koen Wessing. In 1978, tijdens de laatste dagen van het Somoza regime, reisde Wessing door Nicaragua. Op een dag trof hij een groep boeren aan die het dode lichaam van een lokale collega naar een auto droeg. Deze was vermoord door het leger van het regime. Wessing besloot de groep te volgen en fotografeerde de daaropvolgende situaties van zeer nabij: de autotocht, de thuiskomst en het opbaren van het lichaam en zo ook het moment waarop de twee zwaar geëmotioneerde dochters van de boer het erf op komen lopen. Wessing maakte van dit dramatische moment een iconisch, bijna barok beeld. En het is dit beeld dat Jaar koos voor zijn installatie.

Op uitnodiging van het Nederlands Fotomuseum maakte Jaar tevens een presentatie van het werk uit Wessings boek *Chili, September 1973 (1973)*. Deze presentatie was in de ruimte naast de installatie te zien en toonde een fotoverslag van de gewelddadige staatsgreep door generaal Pinochet en de dood van de socialistische president Salvador Allende.

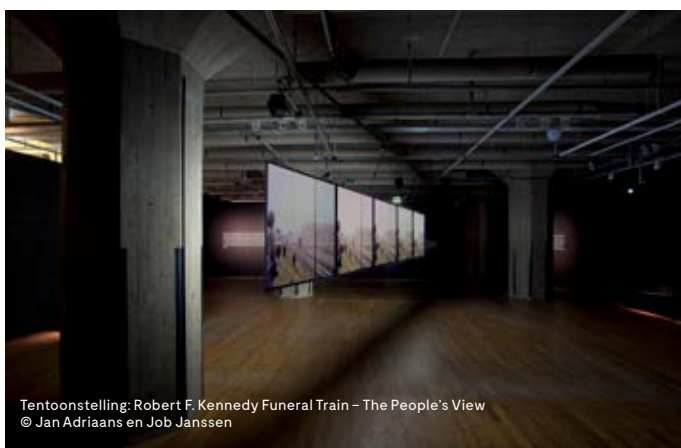

Tentoonstelling Robert F. Kennedy Funeral Train – The People's View.
Levittown PA_Theodore (sonDavid) Jack

De collectie belicht door Bertien van Manen, 26 jan. 2019 – 9 feb. 2020

In de tentoonstellingsreeks *De collectie belicht door...* vragen we gastcuratoren een blik te werpen op onze rijke Collectie en een persoonlijke keuze hieruit te maken. Voor deze editie nodigden we fotograaf Bertien van Manen als gastcurator uit. Van Manen werd tijdens het selectieproces getroffen door het werk van Lucebert en Paul Citroen. Het gaat haar vooral om de zeggingskracht van hun beelden, die je als kijker direct raakt. Met een persoonlijke toelichting bij iedere foto zet deze intieme tentoonstelling de Collectie in een nieuw licht en krijgt het publiek tegelijkertijd een scherp beeld van wat Van Manen drijft als fotograaf.

Eerdere gastcuratoren waren fotografen/kunstenaars Vincent Mentzel, Stephan Vanfleteren, Eddy Posthuma de Boer, Jan Cremer en Charlotte Dumas. In 2020 volgt de Rotterdamse fotograaf Marwan Magroun.

Tentoonstelling: Robert F. Kennedy Funeral Train – The People's View
© Jan Adriaans en Job Janssen

Eva Bendien, 1932 © Paul Citroen / Nederlands Fotomuseum

Robert F. Kennedy Funeral Train – The People's View, Rein Jelle Terpstra, 26 jan. – 12 mei 2019

Voor dit project maakte kunstenaar Rein Jelle Terpstra een visuele reconstructie van de zogenoemde *funeral train* – de trein die op 8 juni 1968 het stoffelijk overschot van de vermoorde Robert F. Kennedy (RFK) van New York naar Washington D.C. vervoerde – vanuit het perspectief van mensen die langs het spoor hun laatste groet uitbrachten. De tentoonstelling omvatte onder andere een wandinstallatie met originele, door Terpstra gevonden snapshots én een filmcompilatie van home movies en snapshots die op vijf schermen werden geprojecteerd. Eerder dit jaar was het project te zien in het San Francisco Museum of Modern Art en het International Center of Photography in New York, gevolgd door een presentatie op het internationale fotofestival Les Rencontres d'Arles. Met de presentatie in het Nederlands Fotomuseum beleefde het project een Europese museale primeur.

Tentoonstelling: De collectie belicht door Bertien van Manen
© Jan Adriaans en Job Janssen

Marseille, 1974 - Nederlands Fotomuseum / © Ed van der Elsken

Albert Cuypmarkt, 1983 - Nederlands Fotomuseum © Ed van der Elsken

Tentoonstelling: Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur © Fred Ernst

Tentoonstelling: Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur © Jan Adriaans en Job Janssen

Marseille, 1974 - Nederlands Fotomuseum / © Ed van der Elsken

Tentoonstelling: Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur © Jan Adriaans en Job Janssen

Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur, 25 mei – 3 nov. 2019

Het Nederlands Fotomuseum heeft het kleurenwerk van fotograaf Ed van der Elsken van de ondergang gered en vierde dit afgelopen jaar met de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur*: de eerste overzichtstentoonstelling van zijn kleurenwerk; met de grootste iconen en nog nooit eerder getoond werk. Rond universele thema's als liefde, leven en dood brengt Van der Elsken met zijn kleurenfotografie een ode aan de mens en het leven. Van der Elsken is ongekend populair onder oude én jonge generaties. Zijn eigenzinnige, extraverte karakter valt samen met zijn fotografie. Via zijn camera maakte hij contact met mensen over de hele wereld. Zijn energie en levenslust leven voort in zijn werk en blijft mensen raken. Dat de fotografie van Ed van der Elsken nog steeds ongekend populair is, blijkt uit het feit dat ruim 67.000 bezoekers op de tentoonstelling afkwamen; een recordaantal. De waardering onder het publiek was met het gemiddelde cijfer 9 hoog. Bij de tentoonstelling verscheen ook de publicatie *Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur*: het eerste omvattende overzicht van Ed's kleurenwerk.

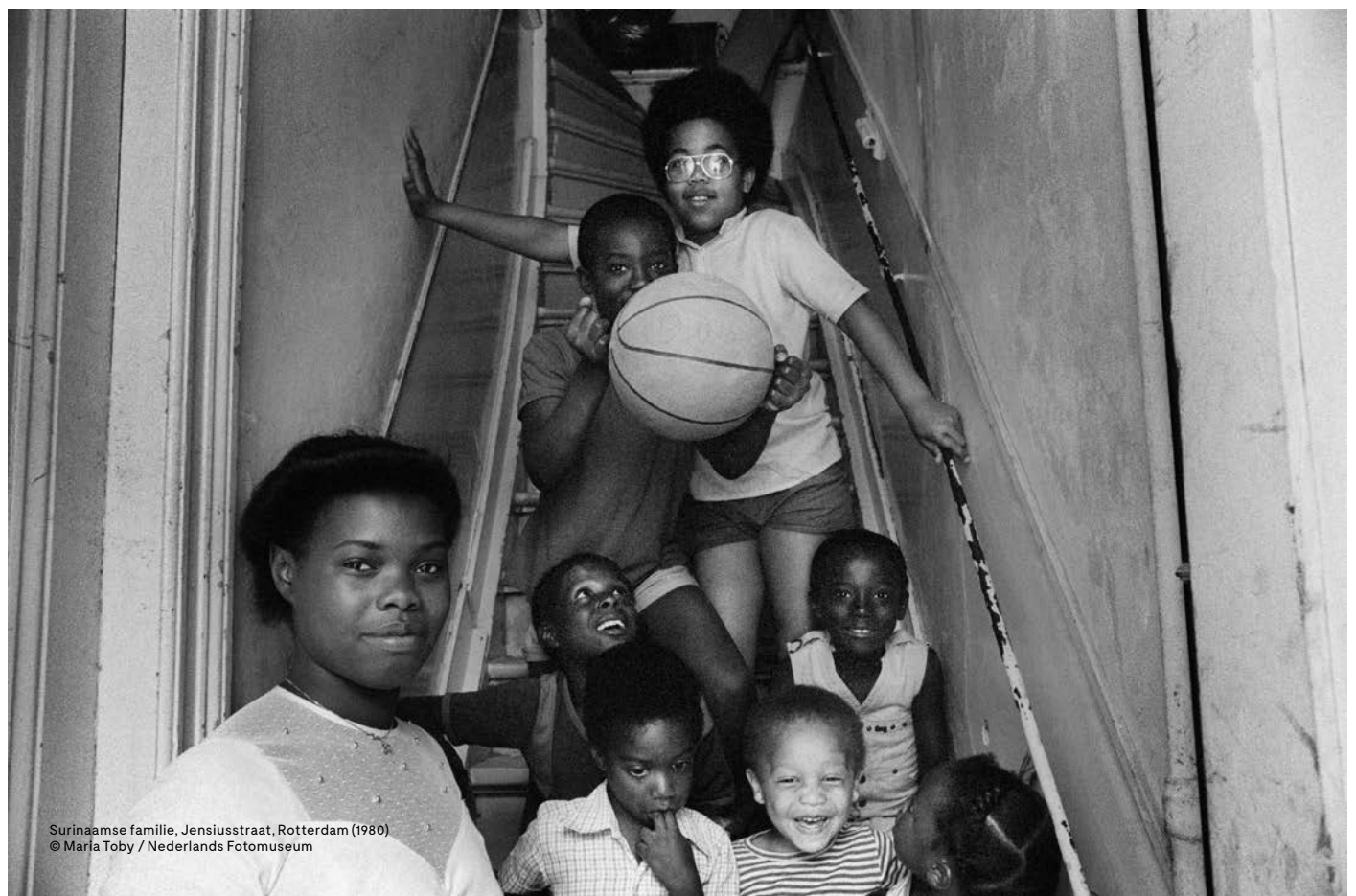
Tentoonstelling: Sterke verhalen uit de rijke collectie van het Nederlands Fotomuseum
© Fred Ernst

Sterke verhalen uit de rijke collectie van het Nederlands Fotomuseum, 16 nov. 2019 – zomer 2020

Lachende ogen kijken je aan vanuit een smal trapgat. Het is een innemend groepsportret van fotograaf Maria Toby, dat zij maakte in de Rotterdamse Jensiussstraat. Het is onderdeel van een fotoserie waarin ze het verhaal vertelt van migrantenfamilies in Rotterdam in de jaren 70 en 80. De serie is een van de ruim twintig verhalen in de tentoonstelling *Sterke verhalen uit de rijke collectie van het Nederlands Fotomuseum*. In deze tentoonstelling staat het kijken centraal.

De tentoonstelling is in zeer korte tijd samengesteld door het team van het museum en onderstreept de nieuwe koers van het museum met focus op fotografie uit Nederland en met name de eigen collectie. Het Nederlands Fotomuseum verzamelt geen losse foto's, maar complete archieven en fotoseries van fotografen uit Nederland. Daarmee bezit het museum een unieke verzameling van visuele verhalen, van historische tot eigentijdse fotografie. Dat wordt in deze tentoonstelling voor het voetlicht gebracht.

Voor *Sterke verhalen* zijn fotoseries van 21 Nederlandse fotografen als Peter Martens, Jacqueline Hassink, Ata Kandó, Ad van Denderen, Kees Molkenboer en Hans van der Meer uit de eigen Collectie van het museum geselecteerd. De onderwerpen en indrukwekkende beelden van mensen, dieren, stadsleven, landschappen, naakt en luchten lopen duidelijk uiteen, maar alle geëxposeerde foto's hebben hetzelfde doel: het vertellen van een verhaal. De expositie gaat vergezeld van een tentoonstellingsapp, gevuld met verhalen van onder meer jazzzangeres Shirma Rouse en van voetbalkenner en Spartaan Johan van Gent. In het voorjaar van 2020 verschijnt een publicatie bij de tentoonstelling.

Surinaamse familie, Jensiussstraat, Rotterdam (1980)
© Maria Toby / Nederlands Fotomuseum

Painted Scenes 63 – 2018 © Katrien De Blauwer, courtesy galerie Les Filles du Calvaire

Steenbergen Stipendium 2019, dé prijs voor fotografietalent, 16 nov. 2019 – 9 feb. 2020

In 2019 presenteerde het Nederlands Fotomuseum de tweeëntwintigste editie van het Steenbergen Stipendium: de prijs voor het beste fotografische afstudeerwerk, gemaakt door een student aan een van de Nederlandse kunstacademies. Voor de genomineerden vormt de prijs vaak het begin van een bloeiende carrière. Deze editie ging de juryprijs naar Viktor Naumovski met het project *Standing in the Sun*. Een eervolle vermelding ontving Jesper Boot met het project *Power*. De nominatie van de projecten betekent tegelijkertijd het signaleren van vernieuwing binnen de fotografie en geeft inzicht hoe de nieuwe generatie het medium gebruikt. De tentoonstelling in het museum is daarmee een jaarlijkse graadmeter voor de ontwikkeling van fotografietalent. Met deze tentoonstelling wil het museum een bijdrage leveren aan talentontwikkeling. Het Nederlands Fotomuseum dankt Stichting Steenbergen voor de jarenlange samenwerking.

Winnaar publieksprijs en eervolle vermelding: Jesper Boot (1996, Nederland), *Power*, Hogeschool voor de Kunsten, Utrecht © Jan Adriaans en Job Janssen

Winnaar juryprijs: Viktor Naumovski (1996, Noord-Macedonië), *Standing in the Sun*, Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, Den Haag © Jan Adriaans en Job Janssen

Nominatie: Sophie Wurnig (1993, Oostenrijk), *Am Land ist die Welt noch in Ordnung*, Gerrit Rietveld Academie, Amsterdam © Jan Adriaans en Job Janssen

Tentoonstelling: *Attack*, Katrien De Blauwer © Fred Ernst

Attack, Katrien De Blauwer, 16 nov. 2019 – 9 feb. 2020

Het Nederlands Fotomuseum presenteerde *Attack*, de eerste tentoonstelling van de Belgische kunstenaar Katrien De Blauwer in Nederland. De Blauwer werkt al twintig jaar aan een groot en krachtig oeuvre van fotomontages, waarmee ze pas enkele jaren geleden mee naar buiten trad. *Attack* is een verwijzing naar de werkwijze van de kunstenaar. Intuïtief doorknipt zij afbeeldingen uit oude internationale magazines die zij vervolgens op gevoel combineert. Nieuwe beelden ontstaan. Bijna altijd staan op de knipsels (delen van) vrouwen afgebeeld. Hiermee reageert De Blauwer in haar werk op het beeld van de westerse vrouw zoals dat is gepubliceerd in tijdschriften uit de periode 1920-1960. De Blauwer is hiermee een van de meest toonaangevende kunstenaars op het gebied van fotomontage. *Attack* toonde een selectie uit haar oeuvre.

De tentoonstelling kwam in samenwerking met Les Filles du Calvaire art gallery en Fotogallery in Cardiff tot stand.

Tentoonstellingen op locatie

Een aantal tentoonstellingen die het museum heeft geproduceerd – of in samenwerking met een partner – waren afgelopen jaar te zien op locatie. De overzichtstentoonstelling van het werk van Cas Oorthuys was in aangepaste vorm te zien in het Limburgs Museum in Venlo van 30 juni tot en met 22 september 2019. Onder de titel *Cas Oorthuys – Op het netvlies* maakten ruim 6.700 Limburgers kennis met de fotografie van een van Nederlands productiefste fotografen. Bovendien heeft deze tentoonstelling een boost gegeven aan ons crowdsourcing project *Captions for Cas*. Talloze Limburgers meldden zich na een bezoek aan de tentoonstelling aan om foto's te beschrijven die Cas Oorthuys in de jaren 50 van Limburg maakte.

Ook de tentoonstelling *Robert F. Kennedy Funeral Train – The People's View* die het museum samen met fotograaf Rein Jelle Terpstra produceerde, reisde door naar een andere bestemming: Museum Visiona in Hesca in Spanje. Het Franse museum Jeu de Paume presenteerde op hun satellietlocatie Château de Tours een selectie van tachtig foto's van onze Collectiefotograaf Koen Wessing, video's en een interview met de Nederlandse cineast en regisseur Kees Hin.

Dichterbij huis presenteerde het museum een bijzondere pop-up tentoonstelling van het kleurenwerk van Ed van der Elsken op het *NN North Sea Jazz Festival* in Ahoy Rotterdam.

In juni opende in filmhuis KINO Rotterdam een mini-expositie van een tiental foto's van Chas Gerretsen die hij maakte op de set van de filmklassieker *Apocalypse Now*.

Amateurfotografie

In de Collectie van het Nederlands Fotomuseum bevinden zich tientallen archieven van amateurfotografen die om uiteenlopende redenen een plek verdienen in de canon van het fotografische erfgoed van Nederland. Amateurfotografie zit ook in het DNA van het museum verweven omdat het museum is ontstaan dankzij een gift van amateurfotograaf Hein Wertheimer. Bij zijn overlijden liet hij een vermogen na dat volgens zijn laatste wens ten goede moest komen aan de oprichting van een '*Nederlands Fotomuseum, waarin zowel de professionele als de amateuristische beoefening der fotografie tot hun recht komt*'. Amateurfotografie wordt dan ook met regelmaat getoond in het museum. In de tentoonstelling *Sterke verhalen uit de rijke collectie van het Nederlands Fotomuseum* tonen we fotoseries van professionele en amateurfotografen door elkaar heen, zonder het publiek hier expliciet op te wijzen. Het betreffen fotoseries van Katharina Behrend, Cobie Douma, Gregor Krause, Frits Lamberts en Hein Wertheimer. Naast het tonen van amateurfotografie, biedt het museum talloze activiteiten aan voor amateurfotografen: masterclasses, Instagramwedstrijden, workshops en lezingen.

Expositie en documentaire setfotografie *Apocalypse Now*

Nederlands Fotomuseum brengt nooit eerder getoonde foto's van filmklassieker naar buiten

Op 22 juni opende in aanwezigheid van fotograaf Chas Gerretsen in filmhuis KINO Rotterdam een expositie met niet eerder vertoonde setfoto's van de legendarische filmklassieker *Apocalypse Now* (1979). Op diezelfde avond ging ook de documentaire "*Dutch Angle: Chas Gerretsen & Apocalypse Now*" in première. De expositie en documentaire is een coproductie van KINO Rotterdam en het Nederlands Fotomuseum. De setfoto's zijn gemaakt door Chas Gerretsen en bevinden zich in de Collectie van het Nederlands Fotomuseum. De in totaal meer dan 500 setfoto's geven een uniek beeld van het leven achter de schermen. Ook zijn op de foto's scènes te zien die uiteindelijk de film niet hebben gehaald. De expositie bestond uit een selectie van een tiental setfoto's, te zien in de lobby van het filmhuis. In de documentaire *Dutch Angle: Chas Gerretsen & Apocalypse Now* verkent regisseur Baris Azman onder andere Chas Gerretsens jeugd, zijn werk in Vietnam en zijn ontmoeting met *Apocalypse Now*-regisseur Francis Ford Coppola. Hierbij werden bijna 200 setfoto's in beeld gebracht. De documentaire was de gehele zomer te zien en werd later in het jaar getoond op het wereldberoemde filmfestival van Bologna. Gezien de ongekende populariteit en mythische status van deze film was er veel media-aandacht rondom de expositie en documentaire, waaronder een groot artikel in NRC en De Volkskrant, een item in het tv-programma Nieuwsuur en een radio-interview met Chas Gerretsen op Radio 1.

BKV-regeling Rotterdam

De doelstelling van het Nederlands Fotomuseum is om met de BKV-gelden de artistieke en museale bijdragen van Rotterdamse fotografen en kunstenaars in al onze kerntaken te verankeren. Zo biedt het museum ook in 2019 ruim baan voor talent en versterking van de sector.

Het Nederlands Fotomuseum voert sinds de oprichting een bewust beleid om de expertise van Rotterdamse fotografen en kunstenaars aan te wenden voor zijn activiteiten. Dit beleid komt tot uitdrukking in al onze activiteiten, enerzijds door het werk van Rotterdamse fotografen te verwerven, toegankelijk te maken en ze – mede ten bate van de fotograaf zelf – te exploiteren, en anderzijds het werk te presenteren in tentoonstellingen.

Ook zet het Nederlands Fotomuseum de expertise van Rotterdamse fotografen en kunstenaars op actieve wijze in binnen het programma van de educatieve afdeling en de publieksbegeleiding. Zo bieden wij mede dankzij hun vak-kennis onze bezoekers context en verdieping. Vrijwel het hele educatieve team, evenals het publieksteam en het voltallige team dat de tentoonstellingen opbouwt, bestaat uit fotografen en beeldend kunstenaars. Ook bij de tentoonstellingen worden ontwerpers en vormgevers ingeschakeld.

Nieuw in 2019 waren de aankopen van werken van hedendaagse fotografen waarmee het museum, met behulp van particulieren, de collectie heeft kunnen verrijken en actualiseren.

Betalen voor de kunst

Kunstenaars/fotografen maken visuele verhalen die ertoe doen. Het tonen van dit werk behoort tot de kerntaken van het museum. Een eerlijke betaling hoort daarbij. In 2019 droeg het museum direct bij aan het inkomen van kunstenaars/fotografen door hun werk aan te kopen, te tonen en auteursrechten te vergoeden.

- Voor het eerst sinds jaren heeft het Nederlands Fotomuseum de collectie kunnen verrijken en actualiseren door het verwerven van aankopen van werk van drie hedendaagse fotografen.
- In vijf tentoonstellingen toonde het Fotomuseum werken van hedendaagse fotografen/kunstenaars, waarvoor de richtlijn kunstenaarshonoraria is gebruikt. Ook in het activiteitenprogramma werden kunstenaars ingezet, bijvoorbeeld in het kader van de tentoonstelling *Lust for life* werden tijdens het festival 'De geheime tuin' performances opgevoerd door het collectief de Performance Bar.
- Het museum beheert, naast fotografenarchieven, ook de auteursrechten van hedendaagse, vaak ook Rotterdamse fotografen. Jaarlijks ontvangen zij dan ook een vergoeding van de auteursrechten voor de beelden die (door derden) zijn gebruikt.

Inzet kennis en ervaring

Uit hoofde van hun kunstenaarschap weten fotografen, vormgevers en kunstenaars waar het in de fotografie en de beeldcultuur om gaat en hoe je een tentoonstelling moet maken. Het museum kiest hiervoor omdat het gebruik wil maken van de kennis, kunde en ervaring die fotografen en kunstenaars in hun beroepspraktijk hebben opgedaan. Daardoor kan het museum optimaal inhoud geven aan zijn artistieke en museale ambities die in de missie zijn verwoord. De door het museum betaalde vergoedingen aan fotografen, vormgevers en kunstenaars zijn een investering in hun kunstenaarschap, een versterking van hun beroepspraktijk en een gelegenheid om in een publieksgerichte museale instelling ervaring op te doen die hun kunstenaarschap ten goede komt.

- Het aandeel van Rotterdamse fotografen aan onze educatieve activiteiten, zoals rondleidingen, workshops, lezingen en presentaties en het ontwikkelen van educatieve programma's komt als inkomensvormende prestatie jaarlijks terug. Bijvoorbeeld de entreegelden van de talkshow *De Donkere Kamer* worden integraal uitgekeerd aan de drie fotografen die hun project tijdens de show pitchten. Dit betekent dat ongeveer 4.500 euro (300 entreekaartjes à 5 euro maal drie) direct aan de kunstenaars wordt uitgekeerd.
- Verschillende Rotterdamse kunstenaars zoals Jan Negers, Sigmund de Jong, Diederik Klomberg, Jos van der Meulen en Pim van Halem hebben meegewerkt aan de inrichting van alle tentoonstellingen. Zij weten als geen ander hoe om te gaan met de fotowerken.
- Daarnaast heeft het Nederlands Fotomuseum een aantal fotografen/kunstenaars (parttime) in dienst wat ze een basis en continuïteit geeft om een beroepspraktijk uit te oefenen. Hun expertise wordt met name in gezet bij de publieksbegeleiding, maar ook voor het collectiebehoud zijn fotografen in dienst.

Financieel verslag BKV-gelden 2019

Het college heeft bepaald dat minstens 70 procent van de activiteiten van de instelling die BKV-geld ontvangt, inkomensvormend moet zijn. In 2019 heeft het Nederlands Fotomuseum deze norm ruim behaald.

Het Nederlands Fotomuseum besteedde 71,2 procent ofwel 734.175 euro ten opzichte van de activiteitenlasten aan honoraria, fees of inkomen uit salaris op basis van een arbeidsovereenkomst van kunstenaars, vormgevers en fotografen. Het Fotomuseum heeft de richtlijn Kunstenaars-honorarium op de dag van de lancering in 2017 ondertekend.

4. Communicatie

Het museum ontving in 2019 104.047 bezoekers, een recordaantal.

20 procent daarvan komt uit de regio Rotterdam, 9 procent komt uit het buitenland.

Dit jaar is er een enorme mediawaarde en -bereik gerealiseerd. Alleen al in print werd ruim 3,2 miljoen euro aan mediawaarde behaald en een bereik van bijna 95.000.000.

De afdeling Communicatie valt onder de directie en bestaat uit twee vaste medewerkers (1,6 fte). Het afgelopen jaar lag bij Marketing en Communicatie de focus op de vertaling van de nieuwe missie en visie naar het publiek. In alle uitingen van het museum moet duidelijk naar voren komen dat het museum zich vanaf dit jaar richt op fotografie uit Nederland en waakt over het fotografisch erfgoed van dit land. Daarbij is het accent verschoven naar het verhalende aspect van de fotografie en ligt de strategie 'maak het dichtbij' ten grondslag aan de informatieoverdracht. Op basis van deze veranderingen zijn bestaande communicatiemiddelen tegen het licht gehouden en is een aantal nieuwe middelen toegevoegd, zoals een maandelijks blog van de directeur, een app en de series InstaNovels. Ook staat de pay off 'Visuele verhalen die ertoe doen' sinds de zomer als afzender op bijna al onze communicatiemiddelen.

Op het gebied van online communicatie heeft de afdeling geïnvesteerd in het ontwikkelen van nieuwe middelen en geëxperimenteerd met online campagnes gericht op meer volgers en online ticketverkoop. Dit heeft geresulteerd in een recordaantal verkoop van 8.328 tickets (groei van ruim 5.000 e-tickets ten opzichte van 2018) en een bereik van 4,5 miljoen via onze eigen online kanalen (kanalen van derden niet meegenomen). In 2020 zal worden gestart met de ontwikkeling van een nieuwe website. De Collectie, storytelling en interactie met het publiek zal hier de basis vormen.

Tot slot heeft de afdeling Communicatie zich ingespannen om een breder publiek te bereiken en daarmee een bijdrage te leveren aan de ambitie van het museum om meer inclusief te zijn. Er zijn op verschillende vlakken stappen gezet. Er is bijvoorbeeld samenwerking gezocht met partners die groepen bereiken voor wie een bezoek aan het museum niet vanzelfsprekend is. Een goed voorbeeld is de samenwerking met Djemaa el Fna Rotterdam en de Rotterdamse Dakendagen met wie het museum een Iftar op het dak van het museum heeft georganiseerd. Er waren specifieke campagneonderdelen ontwikkeld bij de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur*, toegespitst op de interesses van de millennial. Sinds 2017 nemen we actief deel aan de werkgroep Publieksbereik om zo met culturele partners uit de stad ons in te zetten om groepen te bereiken die nog niet snel naar een museum bezoeken.

Het museum was diverse keren te zien op televisie, waaronder talkshow M, Nieuwsuur en Koffietijd.

De website trok 311.826 bezoekers.

Op sociale media heeft het museum ruim 55.000 volgers.

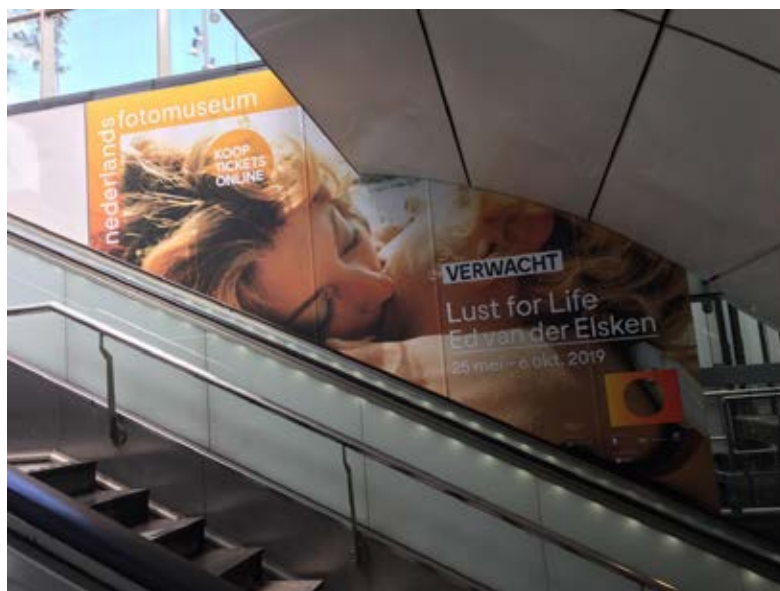

Campagnes

Gedurende het jaar voert het Nederlands Fotomuseum een aantal keer campagne, vaak rond de tentoonstelling die op dat moment te zien is in de grote zaal. Er wordt daarbij steeds gekeken naar de inhoud van de tentoonstelling en welke doelgroepen hierop aansluiten. Bij de tentoonstelling *Shadows* van kunstenaar Alfredo Jaar richtte de campagne zich op het kunstminnende publiek. Print en online advertenties verschenen in diverse kunstmedia als Metropolis M en See All This. In samenwerking met het IFFR werd een lezing van Alfredo Jaar georganiseerd. Het museum bood tijdens Art Rotterdam een verdiepend programma aan. Daarnaast werden gesponsorde posts op sociale media ingezet, speciaal gericht op groepen die Art Rotterdam, IFFR of kunst gerelateerde media volgen.

Voor de promotie van de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur* heeft het museum dankzij de steun van het Blockbusterfonds en de BankGiro Loterij groots kunnen uitpakken. De campagne richtte zich in het bijzonder op twee doelgroepen. De eerste doelgroep was de cultuurliefhebber, die in zijn vrijetijd geregeld musea bezoekt. Een deel van deze groep is bekend met het werk Ed van der Elsken, altijd op zoek naar een culturele vrijetijdsbesteding en vaak in het bezit van een Museumkaart. Deze groep staat open voor extra verdieping. Om deze groep te bereiken hebben we een Randstedelijke outdoor campagne ingezet en geprobeerd zoveel mogelijk zichtbaar te zijn in de meer traditionele media als dagbladen, radio en TV. Om de doelgroep ook in zijn behoefte aan kennis te voorzien organiseerden we geregeld rondleidingen, lezingen en talks. Deze activiteiten organiseerden we soms zelf, maar ook met partijen die deze doelgroep uitermate goed bedienen: de Museumkaart, de Vrije Academie, AVROTROS Muze en SPOOR.

Daarnaast richtte de campagne zich op de millennials. Het werk en de levensstijl van Ed van der Elsken spreekt jongeren van nu enorm aan. Voor deze generatie doet zijn fotografie denken aan hun jeugd en verlangen ze terug naar die tijd waarin alles nog zo vrij leek. Om deze groep te bereiken hebben we ingezet op een activiteitenprogramma op vrijdagavond onder de titel *Lust for Night*. Voor de programmering werkten we zoveel mogelijk samen met partijen die zich midden in de doelgroep bevonden. Bij de opening draaide Operator Radio, de gehele zomer was 'het landje van Ed' te bezoeken bij Weelde, de nieuwe hang-out voor millennials in Rotterdam. Op 'het landje van Ed' werden tijdens het populaire festival *De Geheime Tuin* performances opgevoerd door de Performance Bar. In huis organiseerden we een skate night, waarbij je al rollend de tentoonstelling kon bekijken en aan de bar een klassieke milkshake kon drinken. Tot slot wilden we met deze campagne ons museum onder de Rotterdammers goed zichtbaar maken. Met raamstickers, posters en flyers waren we continu zichtbaar in het stadsbeeld: culturele hotspots, metrostation Wilhelminaplein, de tourist office centre en hotels. Met de lokale bierbrouwer Kaapse Brouwer lanceerde het museum De Kaapse Ed. Dit zomerse biertje was in verschillende cafés in de stad te bestellen.

De bezoeker

In 2019 verwelkomde het museum 104.047 bezoekers, bijna 15.000 bezoekers meer dan vorig jaar. De beste bezochte tentoonstelling was *Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur* met ruim 67.000 bezoekers.

Het profiel van onze bezoeker is enigszins afwijkend van het traditionele museumpubliek. Waar musea over het algemeen meer vrouwelijke bezoekers trekken, is er bij het Fotomuseum eerder sprake van fiftyfifty verdeling. Ook in de leeftijdsopbouw zien we een afwijkend beeld. Voor veel musea geldt dat de grootste groep bezoekers boven de 65 is. In het Nederlands Fotomuseum ligt het zwaartepunt in de jongere leeftijdscategorieën 56-65 en 41-55. Circa 20 procent van alle bezoekers komt uit Rotterdam en omgeving, direct gevolgd door respectievelijk Zuid-Holland, Noord-Holland en Brabant. Het publiek waardeert het totale aanbod van het museum gemiddeld met het cijfer 8,1. De tentoonstelling *Lust for Life* werd met gemiddeld een 9,2 het meest gewaardeerd.

Deze gegevens verkrijgt het museum via het kwantitatieve publieksonderzoek, dat afgelopen jaar door ruim 500 bezoekers online is ingevuld na het museumbezoek. Hoewel deze kwantitatieve gegevens ons een indruk geven wie onze bezoekers zijn en wat ze vinden, is er behoefte aan een kwalitatief bezoekersonderzoek. In 2020 zal dit onderzoek plaatsvinden, waarmee het museum via interviews meer inzicht krijgt in verwachtingen en beweegredenen van (potentiële) bezoekers. Met deze informatie kan de organisatie haar programma, activiteiten en communicatie aanscherpen.

Media

In 2019 heeft het museum veel media-aandacht weten te genereren. Dit geldt zowel voor de Collectie als voor de tentoonstellingen. Over het gehele jaar is een aantal pieken te benoemen. Het bezoek van Koningin Máxima op 2 april bezorgde ons landelijke en internationale media-aandacht. Onder andere het Algemeen Dagblad, Radio 1, Paris Match en Blauw Bloed maakten een reportage van dit koninklijke bezoek. Overige media pikten het op via het ANP.

Rond de opening van de tentoonstelling *Lust for Life* wisten de media het museum ook goed te vinden. Lifestyle magazines kondigden de tentoonstelling aan, het SPOOR magazine tipte de expositie in combinatie met een kortingscoupon, AD-magazine publiceerde een zes pagina tellende beeldreportage en de Volkskrant en NRC schreven lovende recensies. Vlak na de opening was directeur Birgit Donker te gast bij talkshow M om daar te vertellen over het kleurenwerk van Ed van der Elsken.

Een tweede mediagolf ontstond op 1 augustus toen Facebook de pagina van Nederlands Fotomuseum offline haalde wegens een te naakt bevonden foto van Ed van der Elsken. Nadat er via de formele wegen geen contact tot stand kwam met Facebook, is besloten de media te benaderen. Deze sprongen er massaal op: dagbladen, radio en tv brachten het nieuws met als resultaat een enorme aandacht voor de tentoonstelling en het weer online komen van onze Facebookpagina.

In de tweede helft van 2019 vierde het museum zijn successen in de media. In september brachten we naar buiten dat *Lust for Life* al meer dan 50.000 bezoekers had mogen verwelkomen en begin november konden we melden dat we met ruim 67.000 bezoekers de meest succesvolle tentoonstelling ooit hadden gerealiseerd. Beide berichten werden door met name regionale media opgepikt. Half december volgde een nieuw pr-moment: het museum ontving voor het eerst sinds zijn bestaan de 100.000ste bezoeker binnen een jaar tijd. De Rotterdamse wethouder van Cultuur Saïd Kasmi was aanwezig om samen met de directeur een bloemetje te overhandigen aan deze bezoeker in het bijzijn van lokale en landelijke media. Het nieuws werd goed opgepikt door onder andere Ad.nl en Nu.nl. Met tot driemaal toe een vermelding van de tentoonstellingen *Shadows* en *Lust for Life* in NRC's rijtjes 'Beste tentoonstellingen van 2019' konden we het jaar niet beter afsluiten.

Uit de pers

Shadows | [Alfredo Jaar](#)

Parool, 19 februari 2019

Jaar brandt het beeld op je netvlies. Het is uitgehold en tot sculpturale vorm gemaakt, maar tegelijkertijd geladen met al die andere beelden.
– Edo Dijksterhuis

NRC, 7 februari 2019 ●●●●●

Jaar laat zien hoe twijfel en ambivalentie de voorwaarde zijn voor een echt sociaal en politiek engagement. Tegen beter weten in ontwikkelde hij een kunstpraktijk die volkomen in artistiek en theoretisch opzicht overtuigt en die ook een groot publiek kan aanspreken. Shadows is een sacrale tentoonstelling die een eerbetoon is van Jaar aan het werk van Wessing. Dat is groots.
– Janneke Wesseling

Robert F. Kennedy Funeral Train – The People's View | [Rein Jelle Terpstra](#)

Metropolis M, mei 2019

Dankzij dergelijke vondsten (amateurfoto's red.) ontstaat gaandeweg een complex weefsel van persoonlijke ervaringen waaruit de collectieve herinnering, noem het geschiedenis, is opgebouwd. Terpstra geeft daarmee in de tentoonstelling een mooi en waardevol reliëf aan het verleden dat in het heden maar al te gemakkelijk vervlakt en versimpeld wordt.
– Manus Groenen

Trouw, 29 januari 2019 ★★★★★☆

Niet langer dan dertig seconden duurde de passage van de trein op de meeste plaatsen. De mensen bleven ontdaan achter, hun hoop was voorbijgeflitst als een film.
– Joke de Wolf

Lust for Life | [Ed van der Elsken in kleur](#)

de Volkskrant, 31 mei 2019

Het is een tentoonstelling die recht doet aan de avontuurlijke geest van Van der Elsken. Een associatieve presentatie in plaats van een chronologische. Een inrichting als van een souk, met nauwe doorgangen, duistere hoekjes met diaprojecties en een aangename ronddoelfactor.
– Arno Haijtema

NRC, 13 juni 2019 ●●●●○

Een gewaagde opstelling, zo'n Van der Elsken themapark, maar dat werkt uitstekend. Want zo waan je je in zijn wereld, ook door de verse kleuren en doordat er diashows draaien waarmee de foto's in beweging komen.
– Sandra Smets

Eerste bezoek met mijn vriendin in het openingsweekend, tweede bezoek met mijn dochter... derde bezoek met een zeer geïnteresseerde en zeer vitale senior (mijn moeder). Iedere keer nieuwe elementen gezien. Combinatie met de fotocompilatie in de donkere kamer, in setting met die banken, maakt het een fascinerend geheel.
– Stefan Bruinings via Instagram

[Sterke verhalen uit de rijke collectie van het Nederlands Fotomuseum](#)

Telegraaf, 28 november 2019

De expositie onderstreept dan ook niet alleen het karakter van de collectie, maar ook de rijkdom ervan.
– Paola van de Velde

AD Rotterdam, 16 november 2019

Vandaar de oproep op AD.nl: wie herkent zichzelf op de foto's, of weet wellicht wie hier zijn afgebeeld? Wat is er van deze mensen terecht gekomen, wonen ze nog in Rotterdam of zijn ze naar elders vertrokken? Ofwel: wát is hun verhaal?
– Marcel Potters

5. Partners en financiers

Sinds de oprichting van het Nederlands Fotomuseum in 2003 ontvangt het museum structureel subsidie van het ministerie van OCW, de gemeente Rotterdam en het Wertheimer Fonds. Ook steunt de BankGiro Loterij het museum sinds 2007 met een jaarlijks bedrag. Sinds kort kunnen we hier ook het Mondriaan Fonds aan toevoegen, die een subsidie voor de komende twee jaar heeft toegekend ter ondersteuning van het aankoopbeleid. Het afgelopen jaar heeft het museum geïnvesteerd in het aanhalen van de banden met de partners van het eerst uur. Met hen is voornamelijk gesproken over de positionering en de ambities van het museum. De nieuwe missie en visie van het museum heeft geleid tot een versterking van het draagvlak bij het ministerie, de gemeente en het Wertheimer Fonds. Zowel het ministerie als het Wertheimer Fonds heeft op basis van de nieuwe koers toegezegd zijn structurele bijdrage te verhogen.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De subsidie van het ministerie is gericht op presentatie en op het beheer en behoud van de Collectie, die sinds 2015 door de Minister van Cultuur is aangewezen als Collectie van nationaal belang. Per 2021 valt het museum onder de nationale Erfgoedwet en zal het museum structureel 1,5 miljoen extra subsidie van het ministerie ontvangen om aan de wettelijke verplichtingen van de Erfgoedwet te kunnen voldoen.

Om deze subsidieverhoging toegewezen te krijgen, heeft het museum het afgelopen jaar op ambtelijk en politiek niveau gesprekken gevoerd over de noodzaak en urgentie van extra gelden en vele werkbezoeken georganiseerd. Dit heeft ertoe geleid dat minister Van Engelshoven van Cultuur op 2 september op werkbezoek bij het museum kwam om zich persoonlijk te laten informeren over de uitdagingen die het toetreden tot de Erfgoedwet voor het museum met zich meebrengen. Er werd een bezoek gebracht aan het depot, alwaar haar de omvang van de Collectie zichtbaar werd. Daarbij werd duidelijk dat de fotoarchieven in goede omstandigheden bewaard worden, maar dat er ook achterstanden zijn in het ontsluiten van de archieven. Vervolgens werden het restauratie- en digitaliseringsatelier en de registratie-afdeling bezocht om te tonen welke stappen doorlopen moeten worden alvorens een negatief als foto getoond kan worden aan het publiek. Hiermee gaf het museum inzicht in de noodzakelijkheid van extra subsidiegelden om te kunnen voldoen aan de wettelijke taken van het beheer van een Collectie van nationaal belang.

Minister Van Engelshoven op werkbezoek, 2 september 2019 © Fred Ernst

Gemeente Rotterdam

De gemeente Rotterdam draagt met zijn jaarlijkse subsidie bij aan de dekking van de werking van het museum. Samen met de gemeente heeft het museum het doel een rijk cultureel aanbod neer te zetten voor de stad en haar inwoners. Het afgelopen jaar heeft het museum op zowel politiek als ambtelijk niveau intensief overleg gehad over wat het museum voor deze stad betekent en in de toekomst wil en kan betekenen. Alle raadsleden met cultuur in de portefeuille zijn uitgenodigd. Voor 2020 heeft de gemeente samen met de filantropische instelling Stichting Droom en Daad om niet de aangrenzende ruimte LP-oost aan het museum ter beschikking gesteld, zodat hier de permanente collectiepresentatie *De Eregalerij van de Nederlandse fotografie* op een indrukwekkende manier gepresenteerd kan worden. Zowel de gemeente als het museum verwacht hiermee een uniek aanbod neer te zetten voor de inwoners van de stad, het Rotterdamse onderwijs en de vele toeristen die Rotterdam bezoeken. Ook heeft het museum de ambitie neergelegd educatieve programma's op te stellen voor Rotterdamse scholen, waarbij we ons vooral richten op scholen op Zuid. Voor de realisatie van onder andere deze plannen is extra subsidie nodig. In het beleidsplan voor de periode 2021-2024 heeft het museum deze ambities uitgewerkt en daarbij een passend financieel plaatje gepresenteerd. In 2020 zal de gemeente Rotterdam hierover een besluit nemen.

Wertheimer Fonds

Het Wertheimer Fonds is de grondlegger van het Nederlands Fotomuseum. Mede door het legaat van amateurfotograaf Hein Wertheimer heeft het Nederlands Fotomuseum kunnen uitgroeien tot hét nationale museum van de fotografie in Nederland met een indrukwekkende collectie van meer dan 5,5 miljoen beelden met meer dan 100.000 bezoekers. Zijn legaat wordt beheerd door het Wertheimer Fonds, het grootste fonds op naam van het Prins Bernhard Cultuurfonds. Het museum ontvangt van het Wertheimer Fonds jaarlijks een structurele bijdrage, die in 2019 werd verhoogd van 300.000 naar 400.000 euro. Daarnaast draagt het Fonds met grote regelmaat bij aan bijzondere Collectieprojecten die het museum realiseert, zoals het restauratieproject van het kleurenwerk van Ed van der Elsken en het digitaliserings- en registratieproject Captions for Cas.

Het afgelopen jaar zijn het museum en de bestuursleden van het Wertheimer Fonds meerdere keren bijeengekomen om te spreken over de nieuwe koers van het museum. De heldere missie van het museum sluit nu nog beter aan bij de doelstelling van het Wertheimer Fonds. Beide staan voor fotografie uit Nederland, waarin zowel de professionele als de amateurfotografie een plek heeft. Op basis van de nieuwe missie zullen het museum en het Fonds de komende jaren samen optrekken om de fotografie uit Nederland te bevorderen door het organiseren van tentoonstellingen en activiteiten en het verder ontsluiten van de Collectie.

Mondriaan Fonds

Het Mondriaan Fonds kende een Bijdrage Collectieprogramma's toe van 100.000 euro voor de periode 2020-2021. Met een bijdrage projectinvestering van het Mondriaan Fonds heeft het Nederlands Fotomuseum in 2019 een tentoonstellings-app ontwikkeld. Deze app past bij een museum van de toekomst, waar online en offline samenkomen. De app is gratis te downloaden in de Google Playstore en Apple Store en is ontwikkeld door bureau IN10. Het maakt het mogelijk op vernieuwende wijze het fotografisch erfgoed te delen.

Projectbijdragen van private fondsen

In 2019 ontving het Nederlands Fotomuseum van de volgende private fondsen een bijdrage om projecten te realiseren.

Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur

Blockbusterfonds: BankGiro Loterij, VSB Fonds, VandenEnde Foundation, Prins Bernhard Cultuurfonds.

Ed van der Elsken in kleur was niet mogelijk zonder de bijdrage van de volgende partijen aan het omvangrijke restauratieproject:

Nationale-Nederlanden, Prins Bernhard Cultuurfonds, Wertheimer Fonds, Erven Ed van der Elsken, Egbert Kunst Fonds, Dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Stichting, Elise Mathilde Fonds, Ars Donandi/W.J.O. de Vries Fonds, PostNL, Jan de Bont, particuliere donateurs, Fotomuseum Ambassadeurs en Friends.

Steenbergen Stipendium 2019 |

Dé prijs voor fotografietalent

Steenbergen Stichting

In 2020 neemt het museum zijn intrek in LP Oost © Fred Ernst

6. Development

---

4 fotografieliefhebbers/verzamelaars zijn Fotomuseum Collectors Council.

---

45 fotografieliefhebbers zijn Fotomuseum Ambassador.

---

55 fotografieliefhebbers zijn Fotomuseum Friend.

Het Nederlands Fotomuseum is een ondernemend museum. Meer dan vijftig procent van de begroting wordt uit eigen inkomsten gedekt, ook dit jaar weer. Voor de inkomsten zet het museum in op activiteiten die dicht bij zijn kerntaak liggen. Denk aan entreegelden, museumwinkel, fotoverkoop, restauratieprojecten, publieke en private fondsen, Fotomuseum partner- en memberships. Vanaf 2016 zet het hoofd Development fulltime in op de eigen inkomsten om het zelfverdienend vermogen een extra stimulans te geven. Denk aan de ontwikkeling van inhoudelijke partner- en memberships, private en publieke fondsen, de financiering van grote Collectieprojecten zoals Ed van der Elsen en commerciële opdrachten bij bedrijven of andere kansen die zich in de markt voordoen. Vanaf dat moment zijn de eigen inkomsten verdubbeld ten opzichte van de jaren ervoor. De afdeling Development bestaat uit 1 fte, ondersteund door 1 stagiair, en wordt aangestuurd door de directie.

Voor het museum is ontwikkeling op het gebied van Development belangrijk. Het is een vrij nieuw gebied binnen het museum, waar we de afgelopen drie jaar fors op hebben ingezet. Dit heeft geresulteerd in versterking van het draagvlak en groei van de eigen inkomsten.

Particuliere memberships

Met name 2018 en 2019 zijn vliegwieljaren geweest mede dankzij de focus op een enthousiaste en betrokken groep van ambassadeurs die het museum een warm hart toedragen en hun kennis, expertise, netwerk met ons delen. In 2019 is een professionele lijn doorontwikkeld voor de verschillende memberships met als doel de verschillende groepen in de komende vier jaar fors te laten groeien. In de afgelopen drie jaar zijn een vijftal memberships gelanceerd. Dit zijn de Fotomuseum Fan, Fotomuseum Friend, Fotomuseum Ambassador, Fotomuseum Collectors Council. In 2019 waren 176 fotografieliefhebbers verbonden aan het museum middels vijf memberships. Wij danken al onze members en particulieren die eenmalige giften of schenkingen hebben gedaan voor hun steun en vertrouwen in ons museum.

---

76 fotografieliefhebbers zijn Fotomuseum Fan.

---

853 deelnemers van de BankGiro Loterij via het Geormerkt Werven.

Multinationals Nationale-Nederlanden en Somfy zijn structurele partners van het museum.

Bijzonder momenten 2019: eerste aankopen met steun van de Fotomuseum Collectors Council

Het museum nam het initiatief voor de oprichting van de Fotomuseum Collectors Council: een exclusief membership van een kleine groep fotografieliefhebbers, verzamelaars en betrokkenen bij het museum, waarvan de bijdragen geheel ten goede komen voor aankopen. In 2018 vond voor het eerst een inhoudelijk programma plaats, waar het delen van kennis en expertise over fotografie centraal stond. Het programma in 2019 bestond uit een college over de actuele ontwikkelingen in de fotografie door curator Frits Gierstberg, een bezoek aan de vijftigste editie van het fotofestival in Arles, een studiobezoek aan Charlotte Dumas en de jaarlijkse Councilbijeenkomst. Hoofd Collecties Martijn van den Broek presenteerde tijdens deze bijeenkomst vijf projecten, waaruit de councilleden de aankopen mochten kiezen. In de loop van 2019 werden de aankopen bekend.

Partnerships

Het museum hecht veel waarde aan het ontwikkelen van een inhoudelijk sterk partnership waar beide partijen van profiteren; een partnership komt dan ook in nauwe samenspraak tot stand. Bij het aangaan van een partnership onderzoeken we de mogelijkheden tot versterking van elkaars missie en visie en welke raakvlakken er zijn. De onderdelen voor een partnership worden vanuit deze gedachte ontwikkeld. We hebben inmiddels een Corporate Partner Collectie, een Corporate Partner Photography Award en zijn in gesprek met een Corporate Partner Innovatie. Voor wat betreft partnerships zijn wij ervan overtuigd dat samenwerking tussen organisaties afkomstig uit verschillende disciplines kan leiden tot versterking van elkaars missie.

BankGiro Loterij

Het Nederlands Fotomuseum is sinds 2007 partner van de BankGiro Loterij. De BankGiro Loterij is dé cultuur loterij van Nederland waar jaarlijks ruim 600.000 mensen meespelen. Dankzij haar deelnemers mag de BankGiro Loterij elk jaar een groot bedrag verdelen onder 66 organisaties die werken op het terrein van cultuur en monumentenzorg in Nederland. Het Nederlands Fotomuseum is een van de culturele beneficiënten. Dankzij deze bijdrage is het mogelijk om tentoonstellingen te maken en om werk aan te kopen van toonaangevende fotografen waarmee we de collectie van het museum verrijken. In 2019 financierde de BankGiro Loterij *Lust for Life* door 5.000 entreebewijzen in te kopen voor de deelnemers. Samen met het Blockbusterfonds hebben zij een grootse marketingcampagne mogelijk gemaakt en van *Lust for Life* een publiekstrekker gemaakt. Dit heeft geresulteerd in 67.000 bezoekers. Naast de jaarlijkse bijdrage van de BankGiro Loterij, doen we sinds 2018 succesvol mee met het 'geormerkt werven'. Net als bij andere musea zorgt dit voor een extra financieringsbron.

Somfy Nederland nieuwe partner

Op 30 oktober 2019 mocht het Nederlands Fotomuseum de multinational Somfy Nederland als nieuwe corporate partner verwelkomen. In het partnership staat de Somfy Photography Award centraal. Dit is een tweejaarlijkse internationale fotoprijs die professionele fotografen de gelegenheid biedt nieuw werk te maken. Met de Somfy Photography Award wil de internationaal opererende onderneming Somfy op een inspirerende en creatieve manier haar bijdrage aan het comfort en welbevinden van mensen tot uitdrukking brengen. Het Nederlands Fotomuseum wil met dit partnership een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van fotografie in Nederland. Somfy en het museum bieden met deze prijs professionele fotografen de gelegenheid nieuw werk te maken. Uitzonderlijk is dat voor iedere genomineerde een budget van tweeduizend euro beschikbaar wordt gesteld om het werk te maken. Door een internationale vakjury wordt een eerste en tweede winnaar gekozen. Deze prijzen bestaan respectievelijk uit vijftienduizend en vijfduizend euro.

Voor de Somfy Photography Award 2020 zijn de volgende negen fotografen genomineerd: Roderik Henderson (NL), Géraldine Jeanjean (NL), Stephan Keppel (NL), Matthieu Litt (B), Antoinette Nausikaã (NL), Martine Stig (NL), Dustin Thierry (NL), Maarten Tromp (NL), Jordi Ruiz Cirera (UK/Mex).

Sven van Witzenburg, algemeen directeur Somfy Nederland BV: 'Met het in het leven roepen van de Somfy Photography Award creëren we een internationaal fotopodium en door de samenwerking met het Nederlands Fotomuseum kunnen we een optimaal resultaat realiseren'.

Partnership Nationale-Nederlanden verlengd

Op vrijdag 1 november 2019 werd de succesvolle samenwerking tussen Nationale-Nederlanden en het Nederlands Fotomuseum verlengd met drie jaar. De komende jaren blijft Nationale-Nederlanden bijdragen aan grote Collectieprojecten, zowel gericht op het behoud van de Collectie als de presentatie. Daarnaast worden succesvolle activiteiten voortgezet, zoals de jaarlijkse instagramwedstrijd en de Portfoliodag om fotografietalent verder te helpen in hun carrière. In 2019 hebben we een nieuw onderdeel toegevoegd; de culturele bliksemstages waarbij jongeren kennis maken met beroepen die je in het museum kunt doen.

Ook innovatieve samenwerkingen krijgen een vervolg, zoals de pop-up tentoonstellingen op het NN North Sea Jazz Festival, waar het museum fotografie uit de Collectie toont aan een jazz-minnend publiek. Vanaf 2020 verbindt Nationale-Nederlanden zich aan de realisatie van de permanente tentoonstelling *Eregalerij van de Nederlandse fotografie*.

NN speelt een essentiële rol voor de ambities van het museum in het profileren van het museum als hét nationale museum voor de fotografie door ook expertise beschikbaar te stellen op het gebied van branding. Voor de positionering van de Eregalerij in 2020 wordt een gezamenlijke campagne aanpak opgezet.

Dailah Nihot, lid van de Management Board van NN Group over de verlenging van het partnership: 'Wij zijn trots op de samenwerking met het Nederlands Fotomuseum en we kijken ernaar uit deze de komende drie jaar voort te zetten. Speciale tentoonstellingen zoals van fotograaf Ed van der Elsken zijn een groot succes en trekken een breed publiek. Ook is een selectie van zijn werk te zien geweest op het NN North Sea Jazz Festival. Dit past goed bij ons doel om te helpen kunst en cultuur toegankelijk te maken voor iedereen, en zo een positieve bijdrage te leveren aan de samenleving'.

Lunch op het land tijdens Lust for Life

Mede vanuit Development werd een strategie ontwikkeld met betrekking tot de financiering van grote Collectieprojecten. In 2016 hebben fondsen, bedrijven en particulieren zich verbonden aan het grootste fotorestauratieproject dat ooit in Nederland heeft plaatsgevonden: de restauratie van de 42.000 kleurendia's van Ed van der Elsken. Eind 2018 werd na twee jaar de laatste dia gereinigd en gedigitaliseerd. De succesvolle afronding van dit project werd in 2019 gevierd met de tentoonstelling *Lust for Life | Ed van der Elsken in kleur*. Op de dag van de opening van de tentoonstelling werden alle begunstigers – van subsidienten tot particulieren – uitgenodigd voor een lunch om hen te danken voor hun bijdragen. De lunch was geheel in stijl van Ed van der Elskens fotoboek *Avonturen op het land*. Bloemen met kluiten aarde en bont servies maakten de lunch tot een magische belevenis en was het alsof we in de tuin van Ed van der Elsken zaten. Onze dank is groot voor het enthousiasme, de loyaliteit, het draagvlak en advies dat we van eenieder ontvangen.

Lunch op het land tijdens opening Lust for Life © Fred Ernst

7. Bedrijfsvoering

De Volkskrant vatte op 12 februari 2020 het voorgaande jaar 2019 al goed samen: “Het Nederlands Fotomuseum heeft orde op zaken gesteld”.

Het museum heeft zichtbaar grote stappen gezet met het publieksprogramma en –bereik evenals met aankopen voor de Collectie. Ook achter de schermen ten aanzien van bedrijfsvoering heeft het museum grote vooruitgang geboekt:

- Het museum heeft na jaren van onderhandelen een rechtstreekse huurovereenkomst met de gemeente kunnen ondertekenen en beide partijen zijn tot afspraken gekomen over de huisvesting en de programmering van de oostelijke vleugel van Las Palmas in ieder geval in 2020. Tevens is begonnen met terugbetaling van achterstallige huur aan de gemeente.
- Financieel is de organisatie op orde. Het (verbloemde) negatief eigen vermogen van de afgelopen zeven jaar is gereduceerd tot nul. Nooit eerder was de liquiditeit zo goed en betalingsachterstanden zijn dan ook verleden tijd.
- Van het ministerie van OCW kwam de toezegging dat de bijdrage na 2020 ruim wordt verdubbeld ten bate van de Collectie.
- De situatie van het museum is dusdanig verbeterd dat vanaf 2021 alle medewerkers worden ingeschaald en betaald volgens het handboek en de salaristabel van de Museum cao.

Desalniettemin is het museum nog kwetsbaar door de afwezigheid van een weerstandsvermogen en de beperkte omvang van het team.

Personeel en organisatie

Veranderingen

De nieuwe missie en visie van het museum en de eind 2018 aangetroffen uitdagingen hebben in 2019 veranderingen in de organisatie van het museum in gang gezet. Het museum is hierbij geadviseerd door organisatieadviesbureau Berenschot. Het managementteam werd opgeschort en een crisisteam geactiveerd om de dagelijkse leiding van het museum zo slagvaardig mogelijk te sturen en tegelijkertijd de structurele financiële basis te vergroten. De focus op enerzijds de Collectie en anderzijds het publieksbereik is ook in de personele organisatie doorgevoerd. Vanaf 1 oktober werkt het museum met twee afdelingen: de reeds bestaande afdeling Collecties en de afdeling Bedrijfsvoering en Publiekszaken. Ook is de functie van Bestuurssecretaris in het leven geroepen om de Directeur-bestuurder te ondersteunen bij de activiteiten binnen en buiten het museum.

De invoering van de Wet Arbeidsmarkt in Balans heeft tot gevolg gehad dat het museum van acht flexibele krachten die werkzaam waren bij balie en koffiebar afscheid heeft moeten nemen met wederzijdse tegenzin. Drie medewerkers hebben als gevolg van de wet een vaste parttime aanstelling gekregen.

Personeelsvertegenwoordiging

Het Nederlands Fotomuseum heeft een actieve personeelsvertegenwoordiging die minimaal één keer in de zes weken bijeenkomt. In 2019 heeft de personeelsvertegenwoordiging zes keer vergaderd met de Directeur-bestuurder.

Vertrouwenspersoon

Tot 2019 was de rol van vertrouwenspersoon belegd bij een lid van de Raad van Toezicht. In 2019 is een externe professionele vertrouwenspersoon aangesteld. In 2019 is eenmaal een beroep gedaan op advies van de vertrouwenspersoon. Dit had te maken met grensoverschrijdend gedrag.

Diversiteit van het team

Op 31 december 2019 waren 30 medewerkers in loondienst bij het museum met gemiddeld 22,6 fte over heel 2019. Het Nederlands Fotomuseum ambieert een brede diversiteit in zijn team en nodigt daarom nadrukkelijk mensen met diverse achtergronden in afkomst en cultuur uit om te solliciteren. In 2019 waren negen medewerkers in loondienst met een niet-Nederlandse achtergrond. De 30 medewerkers zijn onder te verdelen in zeventien vrouwen en dertien mannen. Op leidinggevende posities zitten twee vrouwen en een man.

Personeelslasten

De totale personeelslasten in 2019 bedroegen 1.574.901 euro. Alhoewel dit een hoger bedrag was dan het voorgaande jaar, was dit gemiddeld per fte 5 procent lager dan in 2018. Dit is te verklaren doordat het museum een aantal nieuwe relatief jonge medewerkers in dienst heeft genomen.

Nog geen fair practice voor medewerkers

Een kanttekening die hierbij gemaakt moet worden, is dat ook in 2019 het museum het functiehuis en salaristabel van de Museum-cao nog niet volgt. Hiermee lopen de medewerkers gemiddeld tot meer dan 30 procent achter op hun collega's in de sector. Dit vormt een groot risico voor de kwaliteit, waarborging en continuïteit van het Nederlands Fotomuseum.

Kwaliteits- en veiligheidszorg

Het Nederlands Fotomuseum is continu bezig de kwaliteit van de organisatie te verbeteren binnen de mogelijkheden die het heeft. Onderwerpen als veiligheidszorg, integriteit, beheer van vitale informatie, en preventie hebben de aandacht. In dit kader heeft het museum in 2019 de opdracht verleend aan Peter Westhuis om de voortgang en doelmatigheid van de veiligheidszorg museum breed te onderzoeken. De conclusie van Westhuis was dat op een aantal punten de veiligheid onder druk staat met als voornaamste oorzaak het zeer beperkte aantal medewerkers. Het relatief kleine team vormt een risico voor de veiligheid van bezoekers, medewerkers en de collectie van het museum.

Veiligheid van bezoekers en medewerkers

In 2019 zijn alle Bedrijfshulpverleners op herhalingscursus geweest en heeft een aantal nieuwe collega's de cursus BHV gevolgd. Grote incidenten op zaal en/of ongevallen hebben zich in 2019 niet voorgedaan.

In 2018 heeft het museum de Risico Inventarisatie en -Evaluatie op het gebied van arbeidsomstandigheden laten uitvoeren. In 2019 heeft het museum in navolging van deze rapportage de laatste aandachtspunten doorgevoerd, waaronder het verbeteren van toegankelijkheid en veiligheid voor bezoekers en het aanstellen van een interne veiligheidscoördinator.

Zes extra inspecties

Naast de jaarlijkse accountantscontrole t.b.v. gemeente Rotterdam en ministerie van OCW en de zelf geïnitieerde risico-inventarisatie door Peter Westhuis is de kwaliteit van de organisatie van het Nederlands Fotomuseum in 2019 door verschillende instanties extra geïnspecteerd, onderzocht en geanalyseerd. Deze zes extra inspecties betekenden veel extra inzet van medewerkers, omdat elk onderzoek andere gegevens vraagt of dezelfde gegevens anders gepresenteerd wil zien.

De volgende onderzoeken naar de organisatie van het Nederlands Fotomuseum hebben in 2019 plaatsgevonden:

- Onderzoek naar het functioneren en de doeltreffendheid van het museum door Gordion Cultureel Advies in opdracht van de Wertheimer Stichting.
- Brandweerinspectie naar de brandveiligheid van het gebouw en de organisatie in opdracht van Rotterdam.
- Audit van het Museumregister met de vraag of het museum voldoet aan de museumnorm.
- Inspectie van gemeente Rotterdam naar het collectiebeheer van het museum.
- Onderzoek door Rebel naar de financiële stand van zaken in relatie tot de taken van het museum in opdracht van gemeente Rotterdam.

Samengevat kwam elk onderzoek tot dezelfde conclusie: het team en de middelen zijn ontoereikend en dit maakt alle museumonderdelen kwetsbaar.

Governance

Het Nederlands Fotomuseum past de acht principes en de aanbevelingen van de Governance Code Cultuur 2019 toe en doet hierbij per principe verslag in de jaarstukken.

Waarden scheppen voor en in de samenleving

1. Net Nederlands Fotomuseum realiseert maatschappelijke doelstellingen. De nieuwe missie en visie, en de resultaten in 2019 worden uitgebreid toegelicht in het bestuursverslag, zie bijlagen.
2. Het Nederlands Fotomuseum past de principes en aanbevelingen van de Governance Code Cultuur toe en doet hiervan verslag in de jaarstukken.

Integer en rolbewust handelen

3. *Onafhankelijk en integer handelen.*
Indien zich vermoedens van tegenstrijdige belangen van nevenfuncties voordoen, wordt dit in de vergadering met de Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder besproken. Hiervan wordt verslag gedaan in de notulen. In 2019 hebben zich geen tegenstrijdige belangen voorgedaan.
4. *Handelen volgens verdeling taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden.*
Directeur-bestuurder en leden van de Raad van Toezicht handelen volgens het directiereglement en reglement Raad van Toezicht waarin de verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn vastgelegd.

Zorgvuldig besturen

5. *Verantwoordelijkheden directeur-bestuurder.*
Het Nederlands Fotomuseum wordt geëxploiteerd door stichting Nederlands Fotomuseum. Deze stichting wordt bestuurd door een directeur-bestuurder. De toezichthoudende taken worden vervuld door een Raad van Toezicht. Bestuur en toezicht verhouden zich tot elkaar conform het raad-van-toezicht-model, zoals dat is beschreven in de Code Cultural Governance.
6. *Omgang met mensen en middelen.*
Als een van de eerste musea zette het Nederlands Fotomuseum de handtekening onder de richtlijn kunstenaarshonorarium en onderschrijft het de Fair Practice Code. De fotografen/kunstenaars worden dan ook volgens de honorariumrichtlijn betaald. Het Fotomuseum kan echter de eigen medewerkers in loondienst niet volgens de museum-cao inschalen en betalen. Dit maakt de organisatie kwetsbaar en dit vormt een groot risico voor de kwaliteit, veiligheid en continuïteit van de organisatie alsmede voor de borging van kennis en kunde. Met ingang van 2021 zullen ook de medewerkers fair betaald worden.

Het Fotomuseum volgt de Code Diversiteit & Inclusie en heeft in 2019 meerdere medewerkers aangenomen op sleutelposities met cultureel diverse achtergronden. Bij de invulling van eventuele vacatures van de Raad van Toezicht is diversiteit een belangrijk criterium.

Het Nederlands Fotomuseum conformeert zich aan de Wet Normering Topinkomens. Het salaris van de directeur-bestuurder alsmede dat van alle andere medewerkers blijft ver onder deze norm. De leden van de Raad van Toezicht leveren hun bijdrage onbezoldigd.

Goed toezicht uitoefenen

7. Toezicht, advies en onafhankelijkheid.

Rechtsgeldigheid jaarrekening en verslag: de jaarrekening en het bestuursverslag van 2019 zijn goedgekeurd en ondertekend door alle leden van de Raad van Toezicht op 19 maart 2020 en vastgesteld door de directeur-bestuurder. Het verslag van de Raad van Toezicht is als bijlage toegevoegd.

Accountant: sinds het najaar van 2018 is Hoek en Blok de accountant van het Nederlands Fotomuseum. De rapportage van 2019 is de tweede jaarcontrole door deze accountant voor het museum.

8. Deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid.

Het rooster van optreden is opgenomen in het bestuursverslag, evenals het uitgebreide verslag van de Raad van Toezicht. De *Code Diversiteit & Inclusie* wordt ook gevolgd bij de invulling van vacatures van de Raad van Toezicht.

In het kader van de nieuwe koers en met het oog op uitbreiding van de raad is in 2019 de Raad van Toezicht gestart met een evaluatie en training toezichthouders voor alle leden. Tevens wordt door de raad een visie op toezichthouders geformuleerd.

Huisvesting

Huren in Las Palmas

In 2019 was de Amerikaanse beleggingsmaatschappij Ares Management de grootaandeelhouder van Immo Netherlands Las Palmas S.A.R.L. (Luxemburg) die het pand Las Palmas in eigendom heeft. Het financieel beheer is belegd bij APF International B.V. (Amsterdam) en het technisch beheer wordt uitgevoerd door Yield Plus Nederland B.V. (Rotterdam).

De gemeente Rotterdam huurt 8.448 vierkante meter van het pand Las Palmas. In 2019 is de rechtstreekse huurovereenkomst tussen het Fotomuseum en de gemeente Rotterdam tot stand gekomen voor de 5.320 vierkante meter die het museum in 2019 bespeelde.

In 2019 zijn intensieve gesprekken gevoerd met de gemeente Rotterdam en de Stichting Droom en Daad over de mogelijkheid van het programmeren vanaf 2020 van de leegstaande oostelijke vleugel van de begane grond, die 1.826 vierkante meter omvat.

Klimaatinstallatie

De klimaatinstallatie van het depot blijft een grote zorg. In 2019 heeft wederom een grote reparatie plaatsgevonden met als gevolg dat voor een groot aantal maanden geen bruikleenverkeer mogelijk was. Meer dan de helft van alle objecten moest worden verplaatst om ruimte te maken en veiligheid te bieden tijdens de werkzaamheden. Tijdens de werkzaamheden was het klimaat niet zoals gewenst. Dit

heeft schade opgeleverd aan alle opgeslagen negatieven, afdrukken en dia's, waardoor de 'bewaartijd' is verminderd. Bij het schrijven van dit jaarverslag was de installateur nog bezig met de inregeling en was het klimaat nog onvoldoende stabiel. Deze reparatie is een laatste noodgreep aan de installatie die mogelijk is. De installateur heeft aangegeven dat de installatie aan het einde van haar levensduur is en nog maximaal vijf jaar meegaat.

Financiën

Na de twee subsidiekortingen en reorganisaties in 2013 en 2017 heeft het museum alle marges wegbezuinigd en het zelfverdienend vermogen geoptimaliseerd. In 2018 waren de grenzen bereikt.

Ondanks de successen, zoals het groeiend aantal bezoekers, had het museum ook in 2019 onvoldoende mensen en middelen om te voldoen aan de eisen van de maatschappij, overheden, bezoekers en andere belanghebbenden. Het negatief eigen vermogen, dat vanaf 2012 tot de jaarrekening van 2018 werd verbloemd doordat de Collectie deels op de balans was gezet, maakt het museum uiterst kwetsbaar. Ook de schijn van een gezonde financieringsmix met vijftig procent eigen inkomsten die de relatief lage subsidiegraad maskeert, draagt niet bij aan de zichtbaarheid van de nood.

Wat heeft museum zelf gedaan om het tij te keren?

De Directeur-bestuurder heeft met alle structurele partners intensieve gesprekken en een stevige politieke lobby gevoerd om aandacht te vragen voor de kwetsbare situatie van het Nederlands fotografisch erfgoed. De Raad van Toezicht heeft meegedacht hoe de situatie te verbeteren. De minister heeft het uitzonderlijke besluit genomen om vroegtijdig extra middelen vast te leggen voor het museum vanaf 2021; een verhoging van 1,2 miljoen per jaar naar 2,7 miljoen. De Wertheimer Stichting heeft per direct de bijdrage met een derde verhoogd. En het museum zelf heeft alles op alles gezet om de tentoonstelling *Lust for Life* tot een succes te maken. Het is voor het eerst in zijn bestaan de grens van 100.000 bezoekers gepasseerd. Hiermee heeft het museum 2019 positief kunnen afsluiten en het negatief eigen vermogen tot nul kunnen terugbrengen. Dit gaf vertrouwen. De Stichting Droom en Daad, de BankGiro Loterij en de gemeente Rotterdam hebben alle drie met een eenmalige bijdrage mogelijk gemaakt dat het museum in 2020 kan excelleren.

De gemeente Rotterdam besluit najaar 2020 over de bijdrage voor 2021-2024. Het museum heeft de gevraagde extra bijdrage zeer hard nodig om ook in de toekomst aan de wettelijke en maatschappelijk vereisten te voldoen.

Exploitatieresultaat 2019

Baten anders dan begroot

Het museum ontving in 2019 bijna 20 procent meer bezoekers dan geraamd en dat is zichtbaar bij de publieksinkomsten. Een stijging van 370.000 euro ten opzichte van 2018 terwijl dat ook al een goed jaar was.

Inkomsten van bedrijven, partnerships en opdrachten blijven achter op de begroting. Deels heeft dit te maken met het feit dat het museum heeft besloten niet langer voor derden te restaureren, gezien de noodzakelijk focus op de interne werkzaamheden voor de collectie. Anderzijds is de private markt ondanks het gunstige economische tij grillig te noemen ten aanzien van investeringen in kunst en cultuur.

Lasten anders dan begroot

De activiteitenlasten zijn 444.000 euro hoger dan begroot. Dit is verklaarbaar doordat fondsen extra geld hebben beschikt voor extra activiteiten. Denk aan aankopen en innovatieve publieksbegeleiding in de vorm van een app en InstaNovels, en natuurlijk de Collectieaankopen.

Overzicht exploitatie meerjarenplan 2017-2020

Exploitatie	Herziene begroting dd. 8-12-2017	Resultaat
2017	€ -141.866	€ -39.163
2018	€ 95.612	€ -1.563
2019	€ 46.245	€ 0*
2020	€ 0	
Saldo	€ 0	€ -40.726

* Na aanvulling negatief eigen vermogen en dotatie bestemmingsreserve

Eigen inkomsten

De begroting van het Nederlands Fotomuseum werd net zoals voorgaande jaren met vijftig procent gedekt uit eigen inkomsten. Voor de inkomsten zet het museum in op activiteiten die in het verlengde liggen van de kerntaak. Denk aan fotoverkoop en auteursrechtenbeheer, private fondsen en partnerships met particulieren en bedrijven, zoals de Collectors Council die het mogelijk maakte dat het museum voor het eerst in zeven jaar hedendaags werk kon aankopen. De grootste inkomstenbron van private middelen blijven de bezoekers.

Publieksinkomsten

De ticketverkoop was begroot op 524.000 euro. Door het extra aantal bezoekers heeft het museum afgerond 797.000 euro aan entreegelden ontvangen. Dit is een verschil van 273.000. Gemiddeld heeft een bezoeker 7,66 euro per persoon betaald in 2019.

De museumwinkel heeft met een opbrengst van 224.000 euro goed gedraaid. En als we van dit brutoresultaat de inkoopkosten, huisvesting en personeelslasten aftrekken

dan heeft de boekwinkel alsnog een winst van 27.000 euro gemaakt. Het museum is blij dat de winkel een bescheiden winst maakt en zo een goede service biedt aan bezoekers, zonder gesubsidieerde boekverkoop en concurrentievervalsing voor andere boekhandels.

Dit laatste geldt ook voor de horecavoorziening. Met een opbrengst van 136.000 euro zijn de inkoopkosten en personeelslasten van de koffiebar gedekt. Als we ook de huisvestingslasten meerekenen, moet het museum echter rekenen op een verlies van drie procent. Een relatief eenvoudige koffiebar bij een museum van 100.000 bezoekers kan geen onderneming genoemd worden. Het doel van de koffiebar is dan ook primair service bieden aan bezoekers en financieel gezien quitte draaien.

Fotoverkoop en auteursrechtenbeheer

De omzet uit verkoop van foto's en de vergoedingen voor auteursrechten bedroegen 106.000 euro en hebben na aftrek van afdrachten aan (erven van) fotografen en kosten een nettobedrag opgeleverd van ongeveer 43.000 euro.

Private fondsen

Het Wertheimer Fonds is de grondlegger van het Nederlands Fotomuseum. Mede door het legaat van amateurfotograaf Hein Wertheimer heeft het Nederlands Fotomuseum kunnen uitgroeien tot hét nationale museum van de fotografie in Nederland. Het Fonds ondersteunt de nieuwe koers van het museum en heeft in 2019 de jaarlijkse bijdrage met honderd-duizend euro verhoogd tot 400.000 euro.

Ook andere private fondsen hebben belangrijke bijdragen geleverd van in totaal 15.600 euro met name aan educatie en publieksbereik van het Fotomuseum.

BankGiro Loterij

Het Nederlands Fotomuseum is sinds 2007 partner van de BankGiro Loterij. Naast de jaarlijkse bijdrage levert de loterij ook extra inkomsten door het zogeheten 'geoormerkt werven', de VIP-kaarten en de afname van entreekaarten voor de tentoonstelling *Lust for Life* onder de noemer van het Blockbusterfonds. In 2019 ontving het Fotomuseum in totaal een bedrag van 355.282 euro.

Partnerships (voorheen sponsoring)

Sinds 2017 zijn NN Group en Nationale-Nederlanden corporate partner collecties van het Nederlands Fotomuseum. Somfy Nederland B.V. is in 2019 verwelkomd als nieuwe Corporate Partner. De partnerships met bedrijven leverden het museum 111.000 euro en netto 46.000 euro op.

Memberships (voorheen vrienden)

In 2019 waren er 176 fotografieliefhebbers verbonden aan het museum door middel van memberships. De fans, en friends, ambassadors en collectors leverden gezamenlijk bruto 70.000 euro op voor de exploitatie. De opbrengst van de fans en friends zijn niet toereikend om de kosten te dekken en ziet het museum als pr-middel om het draagvlak te vergroten.

In totaal hebben alle partnerships en membership een bedrag van 57.000 euro netto bijgedragen aan het museum. De overheadlasten en inzet van medewerkers is hierbij niet toegerekend.

Toelichting op de financiële positie

Liquiditeitspositie

Nadat de liquiditeitspositie in 2018 al was verbeterd, is deze in 2019 verder versterkt. Voor het eerst sinds jaren heeft het museum geen liquiditeitstekorten gehad en werd het krediet bij de bank niet aangesproken. Voor 2020 verwacht het museum wederom een positieve liquiditeitspositie – al zal dit medio 2020 lager zijn door de grote investering die zal moeten worden gedaan ten behoeve van de vaste collectieopstelling, de *Eregalerij van de Nederlandse fotografie* die op 30 september 2020 opent.

Eigen vermogen

In 2018 besloot de net aangetreden directeur-bestuurder het jarenlange negatieve eigen vermogen niet langer te verbloemen door de Collectie van de balans te halen en daarmee een bedrag van 547.312 euro te deactiveren. Het museum heeft in 2019 alle zeilen bijgezet en het negatief eigen vermogen weggewerkt.

Opbouwen weerstandsvermogen

In 2019 heeft het museum een eerste stap gezet met het opbouwen van een weerstandsvermogen. Het streven op lange termijn is een vermogen ter waarde van de personele kosten voor een half jaar. Op korte termijn wil het museum de cultuurplanperiode afsluiten met een schone lei. Daarom is in 2019 het negatief eigen vermogen weggevoerd en het overige saldo gedoteerd aan een bestemmingsreserve om daarmee de nieuwe koers gestalte te geven voor 2020 en de jaren daarna.

Bestemmingsreserves

Het exploitatieoverschot van 2019 is gedoteerd aan twee bestemmingsreserves. Eén bestemmingsreserve van afgerond € 21.000 euro is bestemd voor de toekomstige investering voor de klimaatinstallatie die over een jaar of vijf noodzaak is. Dit is zo geadviseerd door adviesbureau Rebel, in een rapport opgesteld in opdracht van de gemeente. De huidige installatie is in 2019 gerepareerd en kan nog maximaal vijf jaar mee.

Ook is een bedrag van afgerond 328.000 euro bestemd voor de permanente collectiepresentatie, de *Eregalerij*. Dit is een langetermijninvestering die het museum toekomstbestendig moet maken.

Risico's voor de toekomst

Al is het eigen vermogen niet langer negatief en is de liquiditeit positief, gezond is de financiële positie niet te noemen. De organisatie blijft in 2020 zeer kwetsbaar. Er is nog geen weerstandsvermogen. Factoren als de verouderde klimaatinstallatie, inflatie in de kosten en risico's door personele beperkingen kan het museum niet opvangen. Bij onverwachte gebeurtenissen komen de kerntaken van het museum direct in de knel.

Het museum is zeer blij met de extra bijdragen van het ministerie van OCW vanaf 2021, van het Wertheimer Fonds, van Stichting Droom en Daad, de BankGiro Loterij en het publiek, maar kan niet zonder extra structurele steun van de gemeente Rotterdam.

Personeel

In 2019 hebben de medewerkers geen periodiek ontvangen. Het personeel wordt structureel laag ingeschaald en de salariering loopt tot ruim 30 procent achter op de Museum cao. Doordat tweemaal achter elkaar is bezuinigd, is het museum niet in staat de Fair Practice Code toe te passen bij de beloning van de medewerkers. Dit is een onwenselijke en onhoudbare situatie en vormt een risico. Het museum zal dan ook vanaf 2021 het handboek en de salaristabel van de Museum cao gaan volgen. Dit is ook een verplichting van het ministerie van OCW.

Huisvesting

In 2019 zijn het museum en de gemeente Rotterdam tot overeenstemming gekomen ten aanzien van de huurovereenkomst. Door middel van een indeplaatsstelling is de positie van huurder overgenomen van de Stichting LPC, die is geliquideerd. De huurovereenkomst loopt af op 1-4-2027. De gemeente en het museum hebben informeel naar elkaar uitgesproken de continuering van het museum in Las Palmas te heroverwegen. De verwachting is dat de huur- en servicekosten de komende jaren stijgen naar een voor het museum onhoudbaar en vanuit het publieke belang gezien onwenselijk niveau.

Museale ontwikkelingen

Door de bovengenoemde knelpunten is het museum nog onvoldoende in staat de museale ontwikkelingen zich volledig eigen te maken en volledig mee te gaan in de noodzakelijke discussies, zoals herkomstonderzoek van objecten in de collectie en het in context plaatsen van problematische termen. Met dat laatste is in 2020 een start gemaakt. Ook basale taken als registratie en digitalisering van de Collectie zijn met respectievelijk 13 en 4 procent nog bij lange na niet op het gewenste niveau. Het museum is gedwongen zeer restrictief te zijn bij het opnemen van nieuwe archieven.

Strategie bij tegenvallende inkomsten of extra kosten

Gezien de ondanks de positieve ontwikkelingen toch nog kwetsbare financiële positie is het Nederlands Fotomuseum onvoldoende in staat tegenvallende inkomsten of tegenvallers anderszins op te vangen. Daarmee zijn de mogelijkheden voor het opvangen van tegenvallers nihil.

Perspectief korte termijn

Aanvankelijk lag het Fotomuseum voor 2020 op koers en zou het jaar 2020 naar verwachting niet negatief afsluiten. Het museum was zich wel van bewust dat bij een nood-situatie, bijvoorbeeld het uitvallen van de klimaatinstallatie – het coronavirus was nog niet aan de orde –, het museum een beroep zou moeten doen op zijn structurele partners waaronder de nationale en lokale overheid. Bij andere partijen kan het museum niet aankloppen, omdat het museum private partijen niets in ruil te bieden heeft bij calamiteiten.

Impact coronavirus

Vlak voor het indienen van het jaarverslag 2019 is op 12 maart 2020 door het kabinet bekendgemaakt dat bijeenkomsten met meer dan honderd personen niet langer zijn toegestaan tot en met 31 maart 2020.

Op 16 maart werd bekend dat alle culturele instellingen hun deuren moeten sluiten tot en met 6 april. Op dit moment zijn de gevolgen voor het Nederlands Fotomuseum nog niet geheel te overzien. De kans is groot dat de periode van sluiting nog langer zal zijn. Als gevolg van de sluiting van het museum is binnen een week een omzetsdaling te zien van 25.000 euro aan publieksinkomsten. De schade op termijn zal groter en ingrijpender zijn. De impact hiervan is nog niet te overzien. De directeur-bestuurder heeft situatie direct onderkend en heeft maatregelen genomen. Samen met het crisisteam zijn acties ondernomen. Steunmaatregelen vanuit de rijksoverheid zijn aangevraagd. Bovendien zijn alle vintages en meest waardevolle fotowerken direct uit de tentoonstellingen gehaald en in het depot veilig gesteld. Mede gezien het ontbrekende weerstandsvermogen is liquiditeit van het eerste belang. De liquiditeitsprognoses zijn naar de situatie aangepast en zullen de komende maanden nauwlettend worden gevolgd. Tevens zijn er verdergaande maatregelen en scenario's in overweging genomen, die de komende tijd daar waar nodig door het bestuur zullen worden uitgewerkt.

De rijksoverheid heeft inmiddels diverse ondersteunende maatregelen aangekondigd om de cultuursector binnen afzienbare tijd te kunnen helpen. Een van de regelingen betreft de tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkbehoud (NOW). De regeling schrijft voor dat bij een verwacht omzetverlies van 100 procent de tegemoetkoming in de totale loonsom 90 procent bedraagt. Voor de personeelskosten verwacht het museum daarom een forse teruggave en het UWV zal op grond van de aanvraag een voorschot verstrekken ter hoogte van 80 procent van de verwachte tegemoetkoming.

De gemeente Rotterdam heeft inmiddels laten weten druk bezig te zijn met een steunpakket. Zo wordt onderzocht in welke mate de gemeente de bevoorschotting eerder beschikbaar kan stellen om te zorgen dat lopende verplichtingen (salarissen, huur, gas en elektra) voldaan kunnen worden. Met het oog op de middellange termijn onderzoekt de gemeente de mogelijkheden voor overbruggingskredieten, leningen, garanties en dergelijke. Tevens is aangegeven dat een eerdere bevoorschotting van de subsidie via de accounthouder nu al bespreekbaar is, mocht daar behoefte aan zijn. Ook kunnen bepaalde belastingbetalingen worden uitgesteld, waaronder de OZB. De gemeente betracht verder zoveel mogelijk coulance als instellingen hun jaarprestaties door coronamaatregelen niet behalen.

Alhoewel de Raad van Toezicht uiteraard zeer bezorgd is over de situatie, geven de initieel getroffen maatregelen alsmede de geopperde verdere maatregelen voldoende reden om te vertrouwen op duurzame voortzetting van de ondernemingsactiviteiten.

Perspectief 2021-2024

Voor de jaren 2021-2024 heeft het museum een begroting opgesteld waarmee het museum de minimale wettelijke vereisten, zoals besproken met de Erfgoedinspectie, en de financiële positie stapsgewijs kan verbeteren. Deze begroting bedroeg in totaal 8,9 miljoen. Bovendien was een eenmalige inhaalslag nodig van 7 miljoen. Met de toezegging van de minister is deze begroting bijgesteld naar 7,3 miljoen. Najaar 2020 besluit de gemeente Rotterdam over de bijdrage 2021-2024. Daarmee is de basis van het museum voor de komende jaren vastgesteld en wordt duidelijk in hoeverre en met welke snelheid de financiële positie verder kan worden verbeterd en het museum kan voldoen aan de gestelde normen.

Verkorte jaarrekening 2019

(x € 1.000)

Balans					
Activa	2019	2018	Passiva	2019	2018
Vaste activa	261	315	Eigen vermogen	0	-171
Vlottende activa	1493	1094	Bestemmingsreserve	349	0
			Lang lopende schulden	421	389
			Kort lopende schulden	984	1191
	1754	1409		1754	1409

Exploitatie		
Baten	2019	2018
Opbrengsten	1532	1325
Private bijdragen	884	832
Overheidsbijdragen	2252	2133
	4668	4290
Lasten		
Personeel	1575	1477
Huisvesting en afschrijvingen	956	1212
Activiteiten	1616	1602
	4148	4291
Saldo rentebaten en-lasten	0	-1
Dotatie	520	0
Saldo	0	0

Verslag van de Raad van Toezicht over het jaar 2019

Veel gesprekken tussen de Raad van Toezicht van het Nederlands Fotomuseum en de directeur-bestuurder gingen in het jaar 2019 over de vooruitzichten voor het museum op middellange termijn. Enerzijds werd de aangescherpte missie voor het museum steeds duidelijker, een sterke concentratie op de eigen Collectie en de Nederlandse fotografie, anderzijds werd ook pregnant duidelijk dat de middelen om die missie de komende vijf jaar te realiseren volstrekt ontoereikend waren. De rapporten van de Erfgoedinspectie constateerden opnieuw aanzienlijke achterstanden in Collectiebeschrijving en -registratie. Een veel te kleine staf moet te veel werk verrichten en de medewerkers worden niet op cao-niveau betaald. Middelen om de collectie uit te breiden door aankopen ontbraken, de bibliotheek is beperkt open en het educatieve beleid is praktisch tot stilstand gekomen.

Op sommige terreinen kon in de loop van 2019 iets gedaan worden, zoals het opnieuw beginnen met het educatieve werk en, met behulp van de eigen Collectors Council en het Mondriaan Fonds, met aankopen. Maar grote delen van de achterstand in organisatie, gebouw en financiën kunnen slechts ingelopen worden met structurele ondersteuning van de subsidiegevers. In de vergaderingen van de Raad van Toezicht kwam dan ook herhaaldelijk de lobby richting rijksoverheid aan de orde, alsmede de ontwikkelingen bij de gemeente Rotterdam. De lobby van de directeur-bestuurder richting het Rijk leverde in de loop van 2019 een positief resultaat op wat betreft structurele middelen voor het terugbrengen van de achterstand in Collectiebeheer. Verdere inspanningen voor het verkrijgen van een incidenteel budget zijn noodzakelijk om een registratiegraad van minimaal 25 procent te behalen. Ter voorbereiding van de cultuurplanaanvraag bij de gemeente Rotterdam kwamen diverse scenario's op tafel. Begin 2020 zal de aanvraag bij de gemeente worden ingediend.

Een andere zaak die regelmatig in de vergadering van de Raad van Toezicht aan de orde kwam was de kwestie van de governance. Niet ontkend kan worden dat de verhouding tussen de raad en de directeur-bestuurder in de loop der jaren in een betrekkelijk vaste bedding terecht was gekomen. Met de komst van een nieuwe directeur-bestuurder in het najaar van 2018 werd de discussie over de onderlinge verhouding actueel, zeker omdat duidelijk werd dat de inhoudelijke, personele en financiële performance van het museum achter bleek te lopen bij de daaraan te stellen normen. Hoe zien wij bij het Nederlands Fotomuseum de relatie tussen toezichthouder en bestuurder? De verhouding diende opnieuw gedefinieerd te worden en aan die taak hebben we ons samen gezet. In het najaar hebben we daarbij ondersteuning gekregen van een deskundige op het terrein van toezicht om op onze onderlinge verhouding te reflecteren.

De Raad van Toezicht spreekt zijn waardering uit voor de voortvarendheid waarmee de nieuwe directeur 'het huis op orde' brengt en zich onvermoeibaar inzet om de toekomst van het museum ook in financiële zin veilig te stellen.

Namens de Raad van Toezicht,

Hugo Bongers,
Voorzitter

Werkzaamheden 2019

Dit jaar vergaderde de Raad van Toezicht vier keer: 20 maart, 13 juni, 12 september en 2 december. Op 13 augustus 2019 organiseerde de Raad van Toezicht een zelfevaluatie, waar uitsluitend de leden bij aanwezig waren. Regelmatig wordt de Raad van Toezicht door de Directeur-bestuurder geïnformeerd over de gang van zaken in het museum. De Raad bespreekt met de directie de plannen die het museum ontwikkelt op inhoudelijk en financieel gebied.

Samenstelling en rooster van aftreden

Bij de benoeming van een nieuw lid wordt gestreefd naar diversiteit, onder meer op het gebied van man/vrouw, leeftijd en achtergrond. Het museumbeleid met betrekking tot meerstemmigheid geldt ook voor de Raad van Toezicht. Bij voorkeur dient de Raad te beschikken over deskundigheid op het fotografisch, artistiek, wetenschappelijk, financieel, economisch en politiek/bestuurlijk vlak.

De Raad kent een rooster van aftreden dat enerzijds doorstroming bewerkstelligt en anderzijds de continuïteit van het toezicht waarborgt. De leden van de Raad van Toezicht worden benoemd voor een periode van vier jaar en kunnen maximaal acht jaar aanblijven, ongeacht het aantal benoemingen.

Rooster van aftreden

Leden Raad van Toezicht d.d. 31-12-16	Functie	Aanvang 1e termijn	Aftreden of aanvang 2e termijn	Af(ge)treden
Hugo Bongers	Voorzitter	26-3-2014	26-3-2018	25-3-2022
Guus de Wit	Penningmeester	17-6-2013	17-6-2017	16-6-2021
Ella van Zanten	Lid	15-6-2011	15-6-2015	14-6-2019
Marga Rotteveel	Lid	13-10-2015	13-10-2019	13-10-2023
Frits Bergsma	Lid	7-6-2017	6-6-2021	--
Margot Scheltema	Lid	7-9-2018	6-6-2021	--

Samenstelling en profielen

De Raad van Toezicht van het Nederlands Fotomuseum hanteert zes profielen. De raad streeft er naar minimaal vijf leden te omvatten en maximaal zeven leden bij een voltallige bezetting.

Voorzitter: Hugo Bongers

Profiel: Een ervaren bestuurder met een groot netwerk in de lokale politiek. Heeft affiniteit met het werkgebied van het Nederlands Fotomuseum en de culturele sector in Nederland. Vervult bij voorkeur enkele andere relevante nevenfuncties. De voorzitter is iemand met statuur die zijn/haar netwerk op het juiste moment kan inzetten om de belangen van het museum te behartigen. Een strategisch denker die de toekomst van het museum goed in het vizier houdt.

Penningmeester/secretaris: Guus de Wit

Profiel: Een bestuurder met aantoonbare financiële kennis, bij voorkeur afkomstig uit het bedrijfsleven. Kennis van strategische financiële planning, de inrichting van de administratie, jaarrekeningen, omzet, rendement en financiële rapportages e.d. Moet in staat zijn de 'vertaalslag' te maken van de cijfers naar de dagelijkse gang van zaken in het museum. Adviseert de directie over het financieel beheer op de korte en lange termijn.

Lid: Ella van Zanten

Profiel: Afkomstig uit de museum- en/of archiefwereld, bijvoorbeeld een conservator of curator. Is goed op de hoogte van de ontwikkelingen in het museale veld en de onderwerpen en dilemma's die daar spelen. Weet wat het is om collecties te verzamelen, te ontsluiten en te beheren en kan de directie daarover adviseren.

Lid: Marga Rotteveel

Profiel: Een beeldmaker/kenner, bijvoorbeeld een fotograaf of beeldend kunstenaar, met bestuurlijke kwaliteiten die goed op de hoogte is van de nationale en internationale ontwikkelingen in de fotografie, zowel inhoudelijk als organisatorisch. Met die kennis kan hij of zij het artistieke beleid en de artistieke prestaties van het Nederlands Fotomuseum beoordelen en daarover met de directie van gedachten wisselen en adviseren.

Lid: Frits Bergsma

Profiel: Afkomstig uit het bedrijfsleven met affiniteit voor cultuur en kennis van marketing en sales. Kan de directie over deze onderwerpen adviseren met gevoel voor de 'culturele' aspecten van het ondernemen en de dilemma's die dat met zich mee kan brengen. Heeft een visie op de kansen die het cultureel ondernemen biedt.

Lid: Margot Scheltema

Profiel: Een ervaren bestuurder met een groot netwerk in het bedrijfsleven. Heeft affiniteit met het werkgebied van het Nederlands Fotomuseum en de culturele sector in Nederland. Vervult bij voorkeur enkele andere relevante nevenfuncties en heeft ervaring met toezichthoudende functies in profit- en non-profitorganisaties. Dit lid is iemand met statuur die zijn/haar netwerk op het juiste moment kan inzetten om de belangen van het museum te behartigen. Een strategisch denker die de toekomst van het museum goed in het vizier houdt.

Lid: Vacant

Profiel: Afkomstig uit de media met kennis van het journalistieke en culturele veld. Kan goed beoordelen hoe het museum met de media communiceert en zich in de media profileert en weet als gebruiker welke ontwikkelingen er spelen in de markt van vraag en aanbod van fotografisch materiaal. Daardoor kan hij/zij de directie adviseren over de exploitatie van de collectie.

(Neven)functies directie en Raad van Toezicht in 2019

Raad van Toezicht*Hugo Bongers*

- Voorzitter WARD/waRD te Rotterdam & Antwerpen
- Voorzitter bestuur Stichting WORM Rotterdam
- Bestuurslid Stichting Moois Media Rotterdam
- Voorzitter Stichting Rotterdam Promotie Prijs
- Penningmeester Stichting Pilgrim Harbour
- Secretaris Stichting Verborgten Tuinen
- Penningmeester Stichting Maritiem District

Guus de Wit

- Lid Raad van Toezicht Stichting Museum Slot Loevestein, Poederooijen
- Lid Raad van Toezicht Stichting Untek, Vlaardingen
- Penningmeester bestuur Stichting Stimulering Jong Ondernemerschap, Rotterdam
- Voorzitter bestuur Stichting Rotterdamse Salon, Rotterdam

Marga Rotteveel

- Docent AKV/St.Joost, fotografie en film bacheloropleiding en master Institute of Visual Culture
- Directeur, Docking Station, Amsterdam

Frits Bergsma

- Bestuurslid Stichting Kunstverein, Amsterdam
- Bestuurslid Kunstcollectie KPMG, Amstelveen

Margot Scheltema

- Commissaris De Nederlandse Bank
- Commissaris NEDAP
- Commissaris Warmtebedrijf Rotterdam
- Raad van de Ondernemingskamer
- Penningmeester Genootschap Onze Taal, tot juni 2019
- Raad van Toezicht Veer Stichting
- Centrale Plan Commissie CPB

Directie*Birgit Donker*

- Directeur-bestuurder Nederlands Fotomuseum
- Voorzitter Bestuur Stichting Lux et Libertas van NRC Handelsblad
- Lid Agendacommissie van het Rotterdamse Directeurenoverleg
- Lid werkgroep Kwaliteitsborging Rijksmusea
- Voorzitter Publieksjury Zilveren Camera

Bijlagen jaarverslag 2019

Archieven in beheer in 2019

Freek Aal (1923–2004)
ABC Press (1945–1955)
Oscar van Alphen (Cees Nieuwenhuizen) (1923–2010)
G. Azings Venema (1869–1936)
Heinz Baudert (1915–2003)
Katharina Eleonore Behrend (1888–1973)
Herbert Behrens (1931–2019)
Kors van Bennekom (1933–2016)
Lood van Bennekom (1905–1978)
Nol Binsbergen (1908–1945)
Diana Blok (1952) / Marlo Broekmans (1953)
Adriaan (1875–1940) en Dick Boer (1906–1986)
Hans de Boer (1927–1989)
Jan den Boestert (1910–1992)
Jo Bokma (1913–2008)
Peter van Bolhuis (1952–2005)
Charles Breijer (1914–2011)
Norbert Buchsbaum (1925–1998)
Adolphe Burdet (1860–1940)
Bert Buurman (1915–1998)
Capi-Lux Alblas (1980–1998)
Paul Citroen (1896–1983)
Martien Coppens (1908–1986)
Violette Cornelius (1919–1998)
Frans de la Cousine (1945–1998)
Bob van Dam / Combipress (1928–2002)
Ger Dekkers (1929)
Collectie Jan van Dijk (1944–2016)
A. J. A. A. Dingjan (1893–1966)
A. J. Dingjan (1927–1985)
Marianne Dommissie (1927–2014)
Cobie Douma (1914–2001)
Miek Douw (1915–2003)
Adriaan Dronkert (1914–2002)
Bernard Eilers (1878–1951)
Wally Elenbaas (1912–2008)
Ed van der Elsen (1925–1990)
Mattheus Engel (1940)
John Fernhout (1913–1987)
Foton / Ton den Haan (1937)
Piet Frederiks (1926–2006)
Adriaan Friesendorp (1875–1936)
Galerie Fotomania
Cor Geljon (1928–2005)
Chas Gerretsen (1943)
Cok de Graaff (1904–1988)
Julius Guggenheimer (1885–1943)
Haagsche Fotokring (HFK) (1938–2008)
Bert Haanstra (1916–1997)
Kees Hana (1910–1975)
J. J. Hansma (1887–1971)
Paul Hartland (1910–1991)
Robert de Hartogh (1942)
Jacqueline Hassink (1966–2018)
Fred Hazelhoff (1925–2002)
W. F. van Heemskerck Düker (1910–1988)
Dop Heijns (1918–1995)
Jacob Heimans (1889–1978)
Fons Hellebrekers (1901–1994)
Dirk de Herder (1914–2003)
Lex de Herder (1927–2000)
J. J. C. (Jacob) van der Hoeven (1872–1967)
Henk van der Horst (1912–1942)
Bertha van der Horst-Dikker (1907–1991)
Leo Hübscher (1903–1992)
Menno Huizinga (1907–1947)
Peter Hunter (1913–2006)
Nico Jesse (1911–1976)
Eddy de Jongh (1920–2002)
Cees N. Jongkind (1924–2013)
Paul Julien (1901–2001)
Jan Kamman (1898–1983)

Ata Kandó (1913–2017)
Jan Kann (1908–1965)
Hans Katan (1924–2006)
Johan van der Keuken (1938–2001)
Jan van Keulen (1913–1994)
D. de Kijzer (1849–1930) en J. M. R. A. de Kijzer (1891–1974)
G. Kiljan (1891–1968)
Aart Klein (1909–2001)
Wiebe Klijnsma (1919–1991)
F. P. J. Kooijmans (1907–1997)
Ary W. G. Koppejan (1919–2013)
Boris Kowadlo (1911–1959)
Helena van der Kraan (1940)
Gregor Krause (1883–1959)
Esther Kroon (1966–1992)
Dolf Kruger (1923–2015)
Egbert Kunst (1921–1998)
J. C. Ladiges (1913–1987)
Frits Lamberts (1920–2007)
W. F. Leijns (1884–1966)
Cornelis (1889–1962) en Peter de Leijser (1920–2005)
Koen Lenarts (1926–2009)
Manuel van Loggem (1916–1998)
Lucebert (1924–1994)
Jan van Maanen (1913–1979)
Willem van Malsen (1893–1985)
J. R. Mandos (1924)
Werner Mantz (1901–1983)
Frits Marmelstein (1870–1957)
Peter Martens (1937–1992)
Wies Meertens (1915–1991)
Victor Meeussen (1911–1986)
Marius Meijboom (1911–1998)
Vincent Mentzel (1945)
Cees van der Meulen (1921–1990)
Corrie Meyer-Kattenburg (1910–1995)
Toon Michiels (1950–2015)
Kees Molkenboer (1907–1987)
M. M. de Monchy (1870–1963)
Wim de Mooij van Wieringen (1915–1999)
Egbert Munks (Herrie van Borssum Waalkes) (1932–1994)
Nico Naeff (1918–1988)
Wim Noordhoek (1916–1995)
F. J. Nusink (1881–1967)
Evert van Ojen (1886–1964)
Jaap d'Oliveira (1908–1978)
Cas Oorthuys (1908–1975)
Cas van Os (1907–1989)
Leen van Oudgaarden (1904–1960)
Hans Pelgrom (1939–1980)
Nol Pepermans (1920–2007)
Job van de Peppel (1892–1968)
Hajo Piebenga (1942–2014)
Hans Poley (1924–2003)
Leo P. Polhuis (1928–1991)
J. E. Rombouts (1844–1913)
Bas Roodnat (1930–2004)
Frits J. Rotgans (1912–1978)
Sanne Sannes (1937–1967)
Viviane Sassen (1972)
Jan Schiet (1921–1964)
Paul Schuitema (1897–1973)
Hans Sibbelee (1915–2003)
Hans Spies (1905–1973)
Alfred van Sprang (1917–1960)
Paul Louis Steenhuizen (1870–1940)
Wim K. Steffen (1907–1998)
Jan Pieter Strijbos (1891–1983)
Willem Suermondt (1885–1952)
Richard Tepe (1864–1952)
Pieter Gerbrand van Tienhoven (1875–1953)
Ellen Thorbecke (1902–1973)
Maria Toby (1936–1984)
Henk Tromp (1926–2000)

Hugo Tutein Nolthenius (1863–1944)
Jan Rudolph Tutein Nolthenius (1857–1941)
Uitgeverij 010, Originele afdrucken behorende bij de serie: Monografieën van Nederlandse architecten (1989–1998)
Pieter Vandermeer (1940)
Gerda van der Veen (1936–2006)
Louise van der Veen (1909–1997)
Olof Veltman (1925–1978)
Claar Verdenius-Pronk (1915–1996)
Johannes Vijverberg (1880–1965)
Carel de Vogel (1922–2005)
Mieke Van de Voort (1972–2011)
Puck Voûte (1911–2003)
Jan Vrijhof (1907–1986)
Sam Waagenaar (1908–1997)
Familie Van der Wal-Strengtholt (1947–1969)
Hannes Wallrafen (1951)
Wereldcollectie (19e–20e eeuw)
Hein Wertheimer (1913–1997)
Koen Wessing (1942–2011)
Tjeerdo Wieberdink (1887–1980)
Lies Wiegman (1927–2011)
Ed van Wijk (1917–1992)
C. J. W. Wijnaendts (1898–1987)
Collectie Jan Wingender (1934)
Meinard Woldringh (1915–1968)
Hans Wolf (1909–1992)
Steeff Zoetmulder (1911–2004)
Piet Zwart (1885–1977)

En verder werken van onder andere:

Anonieme Zuid-Afrikaanse straatfotografen (amateur en professioneel)
Hans Aarsman (1951)
Theo Baart (1957)
Céline van Balen (1965)
W. J. Beekman (1893–1976)
Wout Berger (1941)
Gré Bergsma (1925)
Carel Blazer (1911–1980)
Henze Boekhout (1947)
Pieter Boersma (1945)
Paul Bogaers (1961)
Hans Bol (1957)
Kim Boske (1978)
Familie Le Bret-de Bosson (ca. 1900–1950)
Koos Breukel (1962)
Rutger ten Broeke (1944)
Michal Butink (1907)
Sarah Carlier (1981)
Nicole Carstens (1958–2001)
Anton Corbijn (1955)
Jan Dietvorst (1953)
Ad van Denderen (1943)
Zeno Deurvorst (1895–1944)
Rineke Dijkstra (1957)
Willem Diepraam (1944)
Charlotte Dumas (1977)
Adrienne van Eekelen (1963)
Hans Eijkelboom (1949)
Esther Elenbaas-de Hartog (1905–1998)
Wendy Ewald (1951)
J. P. Felix (1917–2007)
Zachary Formwalt (1979)
Jan M. J. J. Gadiot (1911–1990)
Anne Geene (1983)
Hans Gremmen (1976)
Arno Hammacher (1927)
Toos Hasekamp (toegeschreven aan, 1915)
Risk Hazekamp (1972)
Fotobureau Het Zuiden (1936–1947)
Carel van Hees (1954)
Maria Hille (1827–1893)
Corine Hörmann (1968)
Wil van Iersel (1965)

Casparinus Jenezon (1872-1950)
Marie-José Jongerius (1971)
Geert van Kesteren (1966)
Mark Klett (1952)
Gert Jan Kocken (1971)
Michael de Kooter (1979)
Sjoerd Knibbeler (1981) / Rob Wetzter (1981)
Luuk Kramer (1958)
Susanne Kriemann (1972)
Ine Lamers (1954)
Anaïs Lopez (1981)
Bertien van Manen (1942)
Masha Matijevic (1981)
Dorothee Meyer (1973)
Hans van der Meer (1955)
Lamia Naji (1966)
Joep Neefjes (1949) / Loodwicks Press Images
Paulien Oltheten (1982)
Willem Popelier (1982)

Eddy Posthuma de Boer (1931)
Sem Presser (1917-1986)
Carl Rensing (1826-1898)
Tony van Renterghem (1919-2009)
Lon Robbé (1946)
Imre Rona (1902-1974)
Frank van der Salm (1964)
Erich Salomon (1886-1944)
Don Sars (1975)
Joachim Schmid (1955)
Frederik Willem Schmidt (1889-1972)
Paul Seawright (1965)
Steenbergen Stichting (Marcel Borsten,
Linda-Maria Birbeck, Hanneke Franssen,
Hannah Horsch, Mark Vincent Houston,
Thijs Koelink, Christian van der Kooij, Kim
Krijnen, Yvonne Lacet, Raoul de Lange,
Ola Lanko, Jaya Pelupessy, Jaap Schee-
ren, Thomas Schlijper, Petra Stavast,

Andrea Stultiens)
Bart Sorgedrager (1959)
Martine Stig (1972) / Vanessa van Dam (1971)
Andrea Stultiens (1974)
Siebe Swart (1957)
Michel Szulc-Krzyzanowski (1949)
Rein Jelle Terpstra (1960)
Onderzoeksarchief Mirelle Thijsen (1960)
Elisabeth Tonnard (1973)
Bert Verhoeff (1949)
Roy Villevoeye (1960)
Simon de Waard (1905-1986)
Cor van Weele (1918-1989)
Hans Werlemann (1948)
Hans Wilschut (1966)

en diverse professionele en
amateurfotografen.

Samenwerkingspartners publieksbereik

Veel van onze educatieve programma's en publieksactiviteiten komen tot stand met verschillende partners.

Onderwijs

AKV St Joost
Buzz010
Erasmus Universiteit
Grafisch Lyceum
Ikin010 | erfgoedcoalitie
JINC
Kenniscentrum Cultuureducatie Rotterdam
Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten
Museum 40-45
Museum Rotterdam
Mytyschool de Brug
Nederlandse Academie voor Beeldcreatie
OBS De Schalm
SBO Laurens Cupertinoschool
SKVR
TU Delft
Universiteit Leiden, afdeling bijzondere collecties
Verhalenhuis Belvédère
VO Wolfert Dalton
Wereldmuseum
Willem de Kooning Academie

Publieksactiviteiten

010saysital
Art Rotterdam
Dupho
Fotobond
Fotofestival aan de Maas
Haute Photographie
Internationaal Film Festival Rotterdam
Jazz International
Kaapse Brouwers
KINO
LantarenVenster
MINI Nederland
MOJO
Museumnacht010
Museumkaart
Nederlandse Academie voor Beeldcreatie
North Sea Jazz Festivals
North Sea Round Town
Nederlandse Vereniging van Journalisten
Operator Radio
OV-Miles
Platform Fotografie Nederland
Poetry International
RET
Rotterdampas
Rotterdamse Dakendagen
Rotterdam Festivals
Rotterdam Partners
Vrije Academie
Weelde / De geheime tuin

Activiteiten en evenementen

Zondagmiddagrondeleiding, Iedere zondag, Onze rondleiders nemen je mee door de tentoonstellingen.

Cas KidsDag, 2 januari, Speciaal voor kinderen een dag vol activiteiten, waaronder luisteren naar het verhaal 'Fred in de Haven' voorgelezen door Joris Lutz, kunstenaars Nina Valkhoff helpen met het maken van een levensgrote muurschildering of leren hoe je een olifantendrol het beste kan fotograferen.

Dit is Cas Kennisdag, 10 januari, Een middag voor vakgenoten, waar het project Captions for Cas voor centraal stond.

Ed is gered! Bezoek restauratieatelier en borrel, 11 januari, Ter afronding van het grootschalige restauratieproject van het kleurenwerk van Ed van der Elsen werden alle donateurs uitgenodigd om hen te danken voor hun steun.

Opening Shadows | Alfredo Jaar, Robert F. Kennedy Funeral Train - The People's View | Rein Jelle Terpstra en De collectie belicht door Bertien van Manen, 25 januari, Opening van drie tentoonstellingen in aanwezigheid van de kunstenaars/fotografen.

Masterclass Alfredo Jaar, 30 januari, In de masterclass met als titel 'Sadness is Uninhabitable' (Verdriet is onbewoonbaar) praatte Alfredo Jaar over zijn meest recente projecten. Deze masterclass werd georganiseerd in samenwerking met het IFFR.

Art Rotterdam Week, Portfolio Review, 7 februari, Portfolio Review voor beginnende fotografen.

Art Rotterdam Week, Introductie fotografie verzamelen, 8 februari en 9 februari, Een cursus over het verzamelen, aankopen en bewaren van fotografie. I.s.m. Haute Photographie

Art Rotterdam Week, Curator's Tour Koen Wessing en bezoek beurs, 8 februari, Kijkje in het archief van Koen Wessing onder leiding van onze curator met aansluitend een bezoek aan Haute Photographie.

Art Rotterdam Week, Portretstudio met Maarten Bel, 10 februari, Publiek kon zich laten fotograferen door fotograaf Maarten Bel in zijn one day pop-up studio.

Art Rotterdam Week, Lezing Rein Jelle Terpstra, 10 februari, Rein Jelle Terpstra vertelde over zijn zoektocht naar ooggetuigen van de RFK Funeral Train.

Buzzz 010, 11 februari, Lancering van de Buzzz 010, de bus die schoolklassen naar musea in Rotterdam brengt. I.s.m. KCR.

De Donkere Kamer Rotterdam #17, 20 februari, In de talkshow *De Donkere Kamer Rotterdam* staat de fotografie van nu centraal. De avond bestaat uit korte interviews en actuele discussies.

Museumnacht 010, 2 maart, Nederlands Fotomuseum gooide zijn deuren open tijdens Museumnacht 010.

Friend Event, 22 maart, Museumrondeleiding exclusief voor de Fotomuseum Friends.

Fotogasten #11, 19 april, Twee keer per jaar nodigt het Fotomuseum een fotograaf uit om een avond lang foto's, kunst en fragmenten van zijn of haar keuze toe te lichten. Dit keer was Bertien van Manen te gast.

Lezing Rein Jelle Terpstra, 12 mei, Rein Jelle Terpstra blikt in deze lezing terug op de afgelopen jaren waarin hij werkte aan zijn project *Robert F. Kennedy Funeral Train - The People's View*.

Nationale-Nederlanden Portfoliodag, 16 mei, Beginnende fotografen konden hun portfolio voorleggen aan professionals en ontvingen persoonlijke feedback. I.s.m. Nationale-Nederlanden.

Opening Lust for Life, 24 mei, Openingsfeest van *Lust for Life | Ed van der Elsen in kleur*. I.s.m. Operator Radio.

010 says it all, 31 mei, Jonge talenten in de spoken word-scene lieten zich inspireren door Ed van der Elsen. 101 SAYS IT ALL i.s.m. Paginagroets x Woorden worden Zinnen x Poetry International x Rotterdamse Dakendagen x Fotomuseum

Rotterdamse Dakendagen, 31 mei, We stegen naar grote hoogte in onze speciaal ingerichte *Lust for Life* lift en genoten van een spectaculair uitzicht over de stad vanaf het dak van het museum.

Ed talk #01: Hoe red je 42.000 dia's besmet met schimmel, 7 juni, Dia-etende schimmel verwoestte het kleurenarchief van Ed van der Elsen. Restaurator Karin Pietsch vertelde hoe zij een nieuwe methode heeft ontwikkeld om de ruim 42.000 kleurendia's te reinigen en daarmee te redden van de ondergang.

Haringparty, 14 juni, 'Blotebillenharingkarklanten' zo omschreef Ed van der Elsen de foto die hij maakte in 1976 op het strand van Zandvoort. Feestelijke start van het haringseizoen met haring en een Kaapse Ed.

BurenBorrel, 14 juni, Speciaal ontvangst voor bewoners van de Wilhelminapier.

De Donkere Kamer #18, 19 juni, In *De Donkere Kamer Rotterdam* staat de fotografie van nu centraal. De avond bestaat uit korte interviews en actuele discussies over fotografie en er is aandacht voor interessante evenementen en tentoonstellingen.

Film special, 21 juni, Samen met LantarenVenster toonde het Nederlands Fotomuseum een selectie uit het filmisch oeuvre van Ed van der Elsen.

Friend Event, 21 juni, Speciale bijeenkomst voor de vrienden van het Fotomuseum.

Rondeleiding: Welkom in de kleurrijke wereld van Ed van der Elsen, 28 juni, De rondleiding gaf meer verdieping in het kleurenwerk en wie de persoon Ed van der Elsen was.

North Sea Round Town x Fotomuseum, 5 juli, Muziek geïnspireerd op het werk van Ed van der Elsen. Met pianist Robert Koeman. In samenwerking met Jazz International Rotterdam en North Sea Round Town.

Film special, 5 juli, Samen met LantarenVenster toonde het Nederlands Fotomuseum een selectie uit het filmisch oeuvre van Ed van der Elsen.

North Sea Round Town x Fotomuseum, 12 juli, Muziek geïnspireerd op het werk van Ed van der Elsen. Met drummer Sun-Mi Hong. In samenwerking met North Sea Round Town.

Masterclass Ed van der Elsen | Full Colour, 19 juli, Hoe komt het toch dat het maken van een goede kleurenfoto lastiger is dan in zwart-wit? Een tijdloos beeld en uitgebalanceerde compositie in kleur, dat is wat je wilt bereiken.

BankGiro Loterij Deelnemersevent, 19 juli, Speciale avondopenstelling voor deelnemers van de BankGiro Loterij.

Het landje van Ed, De Geheime Tuin, 19 juli en 2 augustus, Op locatie. Bezoek tijdens het festival *De Geheime Tuin Het Landje van Ed*. Op basis van foto's uit Ed van der Elsen's fotoboek *Avonturen op het land* werd zijn creatieve thuisoord zo goed als mogelijk nagebootst.

Performance Act, Het landje van Ed, 26 juli en 9 augustus, Op locatie. Bezoek tijdens het festival *De Geheime Tuin Het Landje van Ed*. Op basis van foto's uit Ed van der Elsen's fotoboek *Avonturen op het land* werd zijn creatieve thuisoord zo goed als mogelijk nagebootst.

Ed talk #02: Waarom Ed van der Elsen de pionier van de kleurenfotografie is, 16 augustus, Anne Ruyt, kunsthistoricus, legde uit waarom Ed van der Elsen zo graag in kleur fotografeerde en wat hem daarin uniek maakte.

Prijsuitreiking Instagramwedstrijd, 23 augustus, Bekendmaking winnaars Instagramwedstrijd, *LustforLife2019*.

Ed talk #03: Waarom je de eigentijdse Ed van der Elsen in Rotterdam kan vinden, 30 augustus, In Rotterdam is een nieuwe generatie straatfotografen opgestaan. Hoe kijken zij naar het werk van Ed?

Fotoshow Jan-Dirk van den Burg, 6 september, De fotograaf des Vaderlands bracht het begrip diashow naar een nieuwe dimensie. Een ongeregeld fotospektakel waarin hij onze online beeldcultuur vierde en peinsde over de vraag of Ed van der Elsen in deze tijd wel nog de deur uit zou komen.

Rondeleiding: Welkom in de kleurrijke wereld van Ed van der Elsen, 13 september, Speciale rondleiding over het kleurenwerk en wie de persoon Ed van der Elsen was.

Ed's Rollerdisco, 20 september, Rrrrrrollend het museum door? We beleefden *Lust for Life* op rolletjes.

Fotomuseum Ambassadors Diner, 24 september, Het jaarlijkse diner voor Fotomuseum Ambassadors.

Ed talk #04: Waarom we preutser zijn dan ooit, 27 september, Naakt, liefde, libido en seks: allemaal thema's die centraal staan in het werk van Ed van der Elsen. Kunnen we vandaag de dag nog openlijk hierover spreken? En laat staan fotograferen?

JINC Bliksemstages, 9 oktober en 29 oktober VMBO-leerlingen maakten kennis met werken bij het museum.

Finissage Lust for Life, 2 november, De succesvolle tentoonstelling *Lust for Life* werd afgesloten met een finissage met o.a. een video-installatie gebaseerd op Ed van der Elsen.

Opening Sterke Verhalen uit de rijke collectie van het Nederlands Fotomuseum, 15 november, Opening met o.a. jazz optreden en talk georganiseerd door studenten Willem de Kooning Academie.

De Donkere Kamer #19, 22 november, In *De Donkere Kamer Rotterdam* staat de fotografie van nu centraal. De avond bestaat uit korte interviews en actuele discussies over fotografie en er is aandacht voor interessante evenementen en tentoonstellingen.

Nationale-Nederlanden Portfoliodag, 28 november, Beginnende fotografen konden hun portfolio voorleggen aan professionals en ontvingen persoonlijke feedback. I.s.m. Nationale-Nederlanden.

Fill in the Blanks, 26 november, N.av. de tentoonstelling *Sterke verhalen* gingen studenten van de Willem de Kooning Academy in gesprek met curatoren, galeriehouders en kunstenaars over vraagstukken als: Hoe ga je om met story telling? Wie vult wat in? Wat is de 'blank space'? En wat zegt dit over de machtsdynamiek in de kunstwereld?

Schrijfworkshop: het moment dat, 28 december, Onder leiding van professional leerde deelnemers een verhaal schrijven bij een foto(serie).

Voetbal fotografie toen & nu, 29 december, Journalist en Sparta-fan Hugo Borst ging in gesprek met Sparta-fan Jan van Gend over het Sparta van vroeger en het voetbal van nu vanuit een fotografisch perspectief. Daarbij staan ze stil bij de Sparta-wedstrijd uit 1957, die werd afgetrapt door filmster Jayne Mansfield en vastgelegd door fotograaf Kees Molkenboer. En ook Jan van Gend was daar bij.

Medewerkers 2019

Medewerkers in loondienst

Naam	Functie	In en uit dienst
Aglaya Tomasi	Assistent tentoonstellingen	vanaf 9-dec
Anne Imfeld	Baliemedewerker	vanaf 5-nov
Annemarie van den Eijkel	Hoofd communicatie	
Annette Behrens	Depotbeheerder	
Anouk Gielen	Vrijwilligerscoördinator	
Audrey van Geffen-Baltus	Administrateur	tot 1-nov
Aya Musa	Programmeur evenementen	vanaf 1-mei
Birgit Donker	Directeur-bestuurder	
Bob Verbruggen	Beheerder boekwinkel	
Carolien Provaas	Fotoverkoop en auteursrechtenbeheer	
Catelien van der Hoeven	Senior medewerker communicatie	vanaf 1-dec
Chris Stahl	Baliemedewerker	
Dave Houwaart	Facilitair en technisch medewerker	
Eelco Loode	Beheerder digitale collectie	
Ehsan Jami	Bestuurssecretaris	vanaf 1-dec
Frits Gierstberg	Curator tentoonstellingen	
Guus Bakker	Coördinator koffiebar	vanaf 21-dec
Henriëtte Verdonk	Restaurator	
Juultje van Leeuwen	Medewerker publiciteit en marketing	vanaf 1-aug
Katrin Pietsch	Senior restaurator	tot 1-okt
Lénia Oliveira Fernandes	Restaurator	
Lobke Broos	Hoofd development	
Loes van Harreveld	Curator collecties	
Marieke Wiegel	Hoofd presentaties	
Mario van den Winkel	Registrar	
Martijn van den Broek	Hoofd collecties	
Mathijs van Oosterhoudt	Digitaliseerder	
Mira Matic	Projectleider tentoonstellingen	
Nicolette Dons	Event manager	tot 1-jul
Nynke Schaaf	Bestuurssecretaris	vanaf 1-dec
Olav van den Brekel	Senior medewerker educatie	
Rosa Mora Gubianas	Baliemedewerker	
Sandra van Geest	Officemanager	
Saskia Cornelissen	Hoofd Bedrijfsvoering en Publiekszaken	
Simone Houg	Medewerker publiciteit en marketing	tot 1-okt
Stefanie de Vries	Registrar	
Yulia Zhidiok	Medewerker koffiebar	vanaf 1-nov

Stagiaires

Eline Rodenburg
Emma Hoogenboezem
Froukje Hoogenboezem
Jasmine Boevé
Juultje van Leeuwen
Kasia Holmes Moorehouse
Kayleigh van der Gulik
Naomi Oudshoorn

Vrijwilligers collectie

Fenna Oorthuys
Hans Zonnevillje
Henriette Huijgens
Maarten Briels
Marwan Almokdad
Mayumi Kunagae
Sanne van Daele

Vrijwilligers Publieksbereik

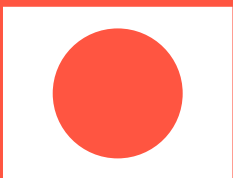
Ada van der Starre	Joke Visser
Alex Westra	Joop Visser
Anja Timmerman	Josien Hof
Avalon de Ruijter	Karin Groeneveld
Barbara Penninkhof	Kiara de Goede
Bas Blok	Lieve Boiten
Carlinda Boom	Loes Vos
Cor Ritmeester	Margot Biesheuvel
Daan van der Klooster	Marion van den Broek
Dave den Boogert	Marja Aarsbergen-Jongepier
Eefje Lonis	Marjon Blok
Els van Rossen	Miriam van der Hoek
Fiola Broers	Monique Hoogendijk
Fred Wetters	Patricia Zander
Hanne Verwoert	Peter van der Zouwen
Hans Kottmann	Rob de Bruijn
Harry Broekman	Rose de Groot
Henk Ras	Susan Waltman
Hennie van Rутten	Tineke Bout
Huib van Werkhoven	Trudy Rodenrijs
Ito Brouwer	Wout Hol
Jacqueline de Rover	Yvonne Kennis
Jacqueline van der Kloos	
Janke van der Molen	
Jan Visser	
Jildau van der Meij	
Job Willems	

Inhuur, uitzendkrachten en payroll

Aart Grutters	Medewerker koffiebar
Anne Imfeld	Baliemedewerker
Duifje Engbersen	Baliemedewerker
Erik van Bruggen	Administrateur
Guus Bakker	Medewerker koffiebar
Hellen Jeronimus	Baliemedewerker
Johan van den Bosch	Coördinator koffiebar
Kimberley Chey A Soi	Medewerker koffiebar
Leon de Haas	Medewerker koffiebar
Martine Mostert	Baliemedewerker
Mila van der Ende	Medewerker koffiebar
Pepa van Asperen	Baliemedewerker
Yulia Zhidiok	Medewerker koffiebar
Sjef van Duin	Bibliothecaris
Wing Sie Ho	Baliemedewerker
Betty Gubena	Baliemedewerker
Chitra Lalai	Baliemedewerker

nederlands fotomuseum

visuele
verhalen
die ertoe
doen

Wilhelminakade 332
NL 3072 AR Rotterdam
di. t/m zo. 11-17 uur
www.nederlandsfotomuseum.nl